

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání

Vypracovala: Alena Paroubková, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15.3.2017

Alena Paroubková, DiS.

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za jeho nápady, podněty, rady, připomínky a trpělivou pomoc při zpracování bakalářské práce. Dále děkuji všem žákům i učitelům, kteří mi poskytli rozhovory pro tento výzkum, za jejich ochotu a vstřícnost a vysvětlení některých jevů. Poděkování patří i celé mé rodině za velkou oporu a pomoc v průběhu celého mého studia.

Abstrakt

Práce s názvem „Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání“ byla zpracována jako závěrečná práce v rámci bakalářského studia Sociální pedagogiky na Jihočeské univerzitě.

Cílem bakalářské práce bude zmapovat pohledy dospívajících dětí na problémy a otázky své životní etapy. Autorka bude sledovat, jakým způsobem komunikují s rodiči, ale i dalšími osobami, o otázkách vztahů, změnách v období dospívání, o svých starostech a problémech. Práce je zaměřena na analýzu komunikace mezi rodiči a dospívajícími dětmi. Jedná se především o otázky samotného dospívání a sexuální výchovy přímo v rodině.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části budou zpracovány základní teoretické poznatky týkající se otázek dospívání, výchovy v rodině, stylu výchovy, funkcích rodiny, přístupu rodičů k dětem, ale i pojmy jako rizikové chování. Práce bude zaměřena na komunikaci mezi rodiči a dospívajícími dětmi z pohledu dětí samotných. Autorka takto nahlédne do přístupů rodičů ke svým dětem, rozboru rodinných návyků, tradic i zvyklostí ve vztahu k informacím o dospívání.

Abstract

The work, entitled "Communication of children with parents on educational issues and issues of adolescence" was treated as a final thesis within the bachelor study of Social pedagogy at the University of South Bohemia.

The aim of the thesis will map out the views of children and adolescents on issues and questions about their life stages. The author will monitor the way in which they interact with their parents, but also other people, on issues of relationships, changes in adolescence, about their concerns and problems. The work is focused on the analysis of communication between parents and children. These are primarily issues of adolescence and sex education itself directly in the family.

The work will be divided into a theoretical part and a practical part. In the theoretical part will be processed the basic theoretical knowledge concerning the issues of adolescence, education in the family, the style of education, family functions, access, parents to children, but also concepts such as risky behavior. The work will be

focused on communication between parents and children from the perspective of the children themselves. The author as follows see in the access of parents to their children, analysis of family habits, traditions and customs into relationship with informations about growing up.

Obsah

Úvod	3
1 Teoretická část	4
1.1 Pedagogika	5
1.2 Výchova	7
1.2.1 Výchova a její podstata	8
1.2.2 Druhy a formy výchovy	8
1.2.3 Struktura výchovy	9
1.2.4 Cíle výchovy	10
1.2.5 Prostředí výchovy a jeho hlediska	10
1.2.6 Podmínky výchovy	11
1.3 Rodina	13
1.3.1 Základní funkce rodiny	14
1.3.2 Demografické charakteristiky současné rodiny	16
1.3.3 Výchovné působení v rodině	19
1.3.4 Nejčastější výchovné chyby	20
1.3.5 Patologické výchovné působení v rodině	23
1.3.6 Rizikové chování	23
2 Dospívání	25
2.1 Období pubescence	26
2.2 Období adolescence	27
2.3 Psychické změny	28
2.4 Fyzické změny	28
2.4.1 Fyzické změny v dospívání u dívek	29
2.4.2 Fyzické změny v dospívání u chlapců	29
3 Závěr teoretické části	31
4 Praktická část	32
4.1 Cíl výzkumu	33

4.1.1	Výzkumné předpoklady	33
4.2	Metodologie	33
4.3	Realizace výzkumného šetření	34
4.4	Prezentace výsledků první etapy výzkumu	36
4.5	Prezentace výsledků druhé etapy výzkumu	58
4.6	Zhodnocení výzkumných předpokladů.....	61
4.7	Závěr praktické části.....	63
5.	Diskuse	64
6.	Závěr.....	66
7.	Seznam použité literatury a zdrojů	67
8.	Seznam použitých příloh	71

Úvod

Závěrečná práce se zabývá problematikou komunikace žáků na druhém stupni ZŠs rodiči a dalšími lidmi o otázkách dospívání. V práci se budu zabývat otázkou, jestli s dětmi rodiče na tato témata hovoří a jak je informují.

Vzhledem k tomu, že posledních několik let pracuji jako lektorka výchovně vzdělávacích programů se zaměřením na dospívání, hledala jsem, jaké téma z této mě blízké oblasti si zvolit. Vystudovala jsem Vyšší odbornou školu sociální v Brně a téma výchovy dětí mne zajímalo již tam. Tato vášeň se samozřejmě ještě prohloubila, když přišly na svět mé vlastní děti, kdy jsem se začala o výchovu a vzdělávání zajímat nejen v rovině teoretické, ale i aplikace do praxe. Vzhledem k tomu, že se ve své práci denně setkávám s dětmi ve věku 12-15 let, byl takto strávený čas velmi důležitý studijní materiál pro tuto práci.

Předmětem bakalářské práce bude zmapovat pohledy dospívajících dětí na problémy a otázky své současné životní etapy. Pokusím se sledovat, jakým způsobem komunikují s rodiči, ale i dalšími osobami, o otázkách vztahů, změnách v období dospívání, o svých starostech a problémech. Práce je zaměřena na analýzu komunikace mezi rodiči a dospívajícími dětmi. Jedná se především o otázky samotného dospívání a sexuální výchovy přímo v rodině, jestli děti o tyto informace předávané rodiči vůbec stojí. Nebo jak tyto informace především získávají.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části budou zpracovány základní teoretické poznatky týkající se otázek dospívání, výchovy v rodině, stylu výchovy, funkcích rodiny, přístupu rodičů k dětem, ale i pojmy jako rizikové chování. Práce bude zaměřena na komunikaci mezi rodiči a dospívajícími dětmi z pohledu dětí samotných. V části praktické se budu zabývat výzkumem mezi žáky druhého stupně ZŠ.

Hlavním cílem práce je tedy zjištění stavu, zda rodiče vůbec a jak kvalitně informují své děti o otázkách dospívání.

1 Teoretická část

1.1 Pedagogika

Pedagogika je společenská věda zkoumající výchovu jako společenský jev, definuje její cíle, metody, prostředky, podmínky a obsah (Všeobecná encyklopedie, s.76).

Studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví minulosti, objasňuje výchovné jevy, procesy a systémy, v nichž probíhá cílevědomé, záměrné působení vychovatele, učitele, rodičů a dalších činitelů v aktivní interakci s vychovávaným subjektem. Pedagogika je soubor postupů a návodů, které používají učitelé ve vyučovací činnosti. Není vždy vázaná jen na vzdělávání ve školách a jen na děti a mládež (Průcha, 2009, s.151).

Pedagogika je tedy společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu a zákonitosti výchovy a vzdělávání. Objasňuje výchovné jevy, procesy a systémy, v nichž probíhá cílevědomé, záměrné působení vychovatele, učitele, rodičů a dalších činitelů v aktivní interakci s vychovávaným subjektem.

Základní teorie výchovy patřila původně do filosofie, pojem pedagogika formulovali Řekové (pais=dítě, agogé=vedu). Pedagogika jako teorie výchovy zkoumá podstatu a zákonitosti výchovy jako společenského jevu: za jakých podmínek a jakými prostředky se dosáhne cíle výchovy, objasňuje cíle a metody výchovy, vymezuje hlavní principy a zásady. Pevné základy tomuto oboru dal v našich dějinách především Jan Amos Komenský (1592-1670)(Švarcová, 2008, s.7).

Předmětempedagogiky je výchova a vzdělávání mladé generace. V současné době se stále více posouvají hranice vychovatelnosti, vzdělanosti a rekvalifikace, tudíž se předmět pedagogiky rozšiřuje na všechny lidi - děti, mládež i dospělé.

„Pedagogika je tedy společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu, zákonitosti výchovy a vzdělávání. Objasňuje výchovné jevy, procesy a systémy, v nichž probíhá cílevědomé, záměrné působení vychovatele, učitele, rodičů a dalších v aktivní interakci s vychovávaným subjektem. Studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví minulosti, sleduje vývoj školství, výchovy a vzdělávání u nás i v zahraničí a formuluje nové vývojové trendy pro různé oblasti výchovy a vzdělávání.“(Švarcová, 2008, s.8).

Pedagogika se zaměřuje nejen na výchovu jedinců s normálním vývojem, ale také na jedince dočasně nebo trvale postižené, handicapované, kteří potřebují zvláštní, mimořádnou péči. Pedagogika tak má jeden z nejsložitějších předmětů zkoumání.

Úkol pedagogiky vidí Horák, Kratochvíl a Pařízek v popsání a zobecnění pedagogické zkušenosti, pedagogika by měla usilovat o objasnění vzájemných vztahů a souvislostí mezi výchovnými procesy a dalšími společenskými jevy. Jako všechny vědy i pedagogika spěje k tomu zjistit, proč něco existuje. Formuluje normy, zásady a pravidla postupu a obsahu výchovy (Horák, Kratochvíl, Pařízek, 2001).

Z dalších kategorií je cíl výchovy a vzdělávání, to můžeme popsat jako úplný rozvoj osobnosti po všech stránkách. Takovýto cíl byl formulován již v době antiky, prolíná se i v celém díle Jana Amose Komenského. Každý jednotlivý pedagogický směr vidí cíl trochu jinde. Existencialistická pedagogika vidí cíl výchovy v rozvoji jedince jako svobodné a autentické osobnosti, hermeneutická pedagogika zdůrazňuje tvůrčí zapojení člověka do rozvoje lidské kultury a smyslem výchovy je povznést subjekt k jeho individuálnímu určení. Některé alternativní pedagogické směry preferují aktivitu, tvořivost a solidaritu. Pouze tzv. antipedagogika odmítá jakýkoliv cíl.

„Cíle výchovy a vzdělávání tak tvoří jakýsi systém, který je hierarchicky uspořádán od nejobecnějšího cíle až k cílům konkrétním, jako je osvojení si určitých vědomostí, dovedností a návyků, rozvinutí určitých vlastností, postojů nebo zájmů.“ (Švarcová, 2008, s.17).

Odborná pedagogická praxe zjišťuje, že pedagogická věda nemůže fungovat a existovat bez vzájemné znalosti a propojenosti dalších vztahů. Vzdělávání a i výchovu řada laické veřejnosti považuje za jednoduchou činnost, nepřipouští si, že je důležité naučit se a osvojit si celou řadu prvků a postupů výchovy, že výchova vyžaduje celou řadu vědomostí a má také vědecké základy. Obecně ji lze formulovat jako záměrnou cílevědomou činnost, jíž působíme na zvolený objekt. Znalost teorie ještě není zárukou správného postupu v praxi, to znamená, že dobrý teoretik ještě nemusí být dobrým praktikem a naopak. Teoretické poznatky je třeba umět využívat a uplatňovat. Dobrému praktikovi nestačí jen praktické zkušenosti, musí je umět předat. Zásadní je tedy spojení obou těchto oblastí.

1.2 Výchova

O výchově již bylo napsáno mnoho článků, knih a pojednání. Moderní doba, ve které žijeme, ale přináší nové pohledy i na tuto oblast lidského života starou, jako je lidstvo samo. Mnohotvárnost a variabilita světa vede k tomu, že jsou před námi další nové otázky. Je třeba se zamyslet nad tím, k jakému účelu a jakým způsobem vychovávat děti těchto nových společenských, kulturních, politických, náboženských i sociálních podmínkách. Co se od dětí a dospívajících vlastně očekává? Na co je máme připravit? Vychovávat děti k sebeprosazení nebo je vést k toleranci k druhým lidem. Naproti tomu vychovávat ke skromnosti, k úctě k ostatním lidem, respektu a zásadám obecné lidské slušnosti? S jakou výbavou vlastně budou spokojeni a ve společnosti úspěšní? Jaké vlastnosti podporovat? To jsou důležité otázky dneška.

Výchova je tedy podle Pelikána „*proces záměrného a cílevědomého působení na vychovávaného, a to zejména cestou vytváření a ovlivňování podmínek pro rozvoj dětí a mladých lidí, pro jejich vlastní bytí se sebou samými, s druhými lidmi, se společenstvím, s přírodou*“.(Průcha, 2009, s.19).

Formování osobnosti člověka se odehrává už od nejujtějšího dětství. Už v období před narozením se utvářejí základy budoucí osobnosti. Je také velmi důležité, jak šetrně, jemně, plynule se jedinec dostává na svět (způsob porodu, jeho provedení, přirozené či pomocí císařského řezu). Děti procházejí různými fázemi v průběhu nejranějšího dětství-podmiňování, imprinting, může vznikat celá řada různých komplikací nebo komplexů.

Existují různá pojetí výchovy a jejich provedení se setkává s různou ochotou přijetí tím, kdo je vychován, čili objektem výchovy. Problémy mohou nastat, pokud děti nejsou vnitřně přesvědčeny o správnosti tohoto postupu, a samozřejmě o oprávněnosti k výchově toho, kdo je chce vychovávat. Může se pak stát, že dosáhneme jen vnějšího efektu, dítě se přizpůsobí, ale vevnitř dítě nemusí předkládané zásady přijmout a ztotožnit se s nimi.

Základem cílené a dobře vedené výchovy by mělo být humanistické vedení dítěte nejen jako objektu pro pedagogickou aktivitu, ale jako svébytné, samostatně myslící bytosti.

Potřeba vychovávat děti a mladé lidi tak, aby byli schopni vlastní, samostatné orientace a hledání cesty životem, samostatného myšlení a rozhodování v nejrůznějších životních situacích, je v současné době aktuálnější než kdy jindy. Dnešní svět je velmi složitý, spletitý, a navíc, co platí dnes, nemusí fungovat za 20 let, tj. v dospělosti stávajících dětí. Všechny děti a dospívající ale nelze vychovávat stejnými způsoby dle jediného vzoru, každý je individuální. Každý jedinec by měl dostat individuální přístup přizpůsobený jeho osobnosti, požadavkům, eventuálně i handicapům. Hranice svobody lidského jedince jsou tedy tam, kde začíná svoboda ostatních lidí (Stojan, 2003).

Většina těch, kteří chtějí vychovávat, rodičů i profesionálních vychovatelů, má určitou vlastní, často subjektivní představu o tom, jak chtějí vychovávat. Rodiče mohou vkládat do výchovy svých dětí své vlastní nenaplněné naděje a touhy. I učitelé ale mohou mít svou představu o tzv. ideálním žákovi, podle které potom přistupují ke svým žákům ve třídě.

1.2.1 Výchova a její podstata

Výchova je cílevědomá a záměrná činnost, determinovaná společensky. Je zaměřena na proces předávání zkušeností dalším generacím. Vštěpuje návyky, působí na charakter jedince, utváří tělesné a duševní vlastnosti lidí, využívá dědičnosti a působícího prostředí. Výchova je rozumová, mravní, citová, volní, pohybová, pracovní a další (Průcha, 2009).

1.2.2 Druhy a formy výchovy

Výchovu můžeme vidět jako výchovu intencionální, to je výchova záměrná, cílevědomá, přímá, plánovitá a účelová činnost. Může být chápáno i jako přímý zásah do již vzniklé situace (oddělení agresora od oběti, vydání řádu školy...). Vyznačuje se vysokou mírou organizovanosti a probíhá v rodině i ve škole. Dále pak výchovu funkcionální, ta probíhá spontánně, bezděčně, nepřímou, nezáměrně, je živelná. Může být pojata i jako ovlivnění podmínek a prostoru, ve kterých je jedinec vychováván a formován (posilování osobnosti vedoucí ke zdravému životnímu stylu apod.). Jedinec

se formuje v sociálním prostředí, které ho ovlivňuje. Podvědomě přebíráme metody z prostředí, v němž žijeme. Nevýhodou tohoto působení může být, že pokud se člověk učí s chybou, není nikdo, kdo by ho na ni upozornil (Stojan, 2003).

Formy výchovy

Rozlišujeme výchovu školní, jedná se o vyučování a výchovu ve školním prostředí, prováděné na půdě školy mezi učiteli a žáky.

Výchova mimoškolní je ta, kterou zajišťují organizace a zájmové skupiny. Může se jednat o zájmové studium, zájmové kroužky, veřejná výchova, veřejné sdělovací prostředky.

Rodinná výchova je prováděna rodinou samotnou, jde zde o harmonické vztahy mezi rodiči a dětmi, osvojení si rolí v rodině.

Sebevýchovu pak tvoří především identifikace, sebepoznání, autoregulace a zpětná vazba (Pospíšil, 2009).

1.2.3 Struktura výchovy

Prostředky výchovy

Mezi prostředky výchovy patří všechno, co pomáhá k realizaci výchovných cílů a úkolů. Jedná se především o metody vyučovací a metody žákovy učení, dále prostory k učení a jejich členění a vybavení prostoru příslušnou technikou, dále pak prostředky umožňující názornější podání a zpracování obsahu výuky (přírodniny, kulturní výtvořy, texty, nahrávky, filmy), a v poslední řadě pak organizační formy výuky (organizace vyučování, semináře, přednášky, výlety) (Pospíšil, 2009).

Obsah výchovy

Obsahem výchovy je pak konkretizace profilujícího cíle výchovy, vymezení učební látky, v užším smyslu, poznatky, dovednosti, návyky, normy k chování. Rodina je však pro dítě nejdůležitějším prostředím (primární skupina), protože plní celou řadu důležitých funkcí.

1.2.4 Cíle výchovy

Stejně jako každá lidská činnost, musí mít i pedagogická činnost učitele a žáků ve vyučování svůj cíl, tuto myšlenku vyjádřil už Jan Amos Komenský. Cíl chápeme jako ideální představu předpokládaných výsledků, jichž má být ve výchově dosaženo. Samozřejmě se cíle výchovy se mění s vývojem společnosti, aktualizují se, pozměňují se v souvislosti se změnami v celé společnosti. Z výchovných cílů potom vyplývají obsah, prostředky, principy, metody a formy výchovy. Výchovného cíle dosahujeme soustavou výchovných prostředků v relativně dlouhodobém procesu, cíl tedy musí být neustále srovnáván s realitou, aktualizován (Pospíšil, 2009).

Cíle mohou být obecné (výchova rozumová), dále pak cíle kognitivní - estetické, hodnotové-kvalitníhodnotovýžebříček, operační - využíváme u cílů obecných - prevence toxikomanie, sexuální výchova, moderní prvky vyplývající z doby, cíle zvláštní - všechny cíle, které se stanou aktuální právě v té nejsoučasnejší době (nyní např. světový terorismus), výchova k vlastenectví podobně.

1.2.5 Prostředí výchovy a jeho hlediska

Jedná se o prostor, obsahující množství podnětů působících na jedince a na které on určitým charakteristickým způsobem reaguje. Prostředí může být kulturní, přírodní, společenské.

Přírodní prostředí - pod širým nebem (= funkcionální výchova), pod střechem (působení rodiny - výchova citová a volní), vlastní. K realizaci svých cílů potřebuje každý prostor, který patří jen jemu, ve kterém se seberealizuje a uvědomuje si svou hodnotu a sebekoncepci.

Prostředí kulturní - enkulturace = přenos kultury z generace na generaci.

Prostředí společenské - celoživotní zařazování jedince do subkultury, ve které žije (Průcha, 1997).

Hlediska prostředí:

A. podle velikosti prostoru - mikroprostředí-(rodina, parta, blízcí přátelé),

mezzoprostředí (schopnost adaptovat se na změny prostředí), exo prostředí (prostředí

- lidí blízkých) a makroprostředí (sociální vrstva, kultura, politická a právní kultura),
- B. podle jedince samotného - osobní (nejužší rodina, základy sociability), lokální (dům, ve kterém žije, nejbližší okolí, vrstevníci, se kterými se stýká), oblastní (škola, zájmové iniciativy, pracoviště), celospolečenské (uvědomění si sounáležitosti k subkultuře, ke které patří),
- C. podle charakteru - venkovské (v dějinách pedagogiky bylo považováno za mravně nejčistší, protože na venkově k sobě mají lidé blíže a více se kontrolují navzájem), městské, velkoměstské (nabízí nejvíce nejkvalitnějších podnětů za předpokladu, že naučíme jedince si mezi nimi volit) a sídlištní (kvalitních podnětů obsahuje velmi málo a je prostorem pro řadu sociálně patologických jevů,
- D. podle povahy činnosti - obytné (=doma), pracovní (škola, pracoviště), rekreační (volný čas),
- E. podle frekvence podnětů - podnětově chudé (poskytuje podnětů málo, nízké kvality nebo žádné), podnětově optimální (využívá individuálních a věkových zvláštností, možností a schopností dítěte, poskytuje mu podněty adekvátní), prostředí přesycené (podnětů mnoho, reakci na ně jedinec nezvládá),
- F. podle struktury a skladby podnětů - podnětově jednostranné (rozvíjí jenom jednu stránku lidské osobnosti), podnětově mnohostranné (rozvíjí intelekt, city a vůli harmonicky a všestranně) ,
- G. podle kvality podnětů - podnětově zdravé prostředí, podnětově vadné (týrání, zneužívání, zanedbávání, gamblerství atd.) (Průcha, 1997).

1.2.6 Podmínky výchovy

Podmínek výchovy je celá řada, jsou vzájemně propojeny. Jedná se o kombinaci vnitřních a vnějších podmínek, tyto jsou výrazně individualizovány, proto je každý člověk jiný, neexistuje stejná, opakující se kombinace vnitřních a vnějších podmínek. V různých historických obdobích byly některé podmínky přeceňovány a jiné podceňovány. Dnešní pedagogika a psychologie nahlíží na vztah prostřední, výchovy a dědičnosti a jejich vliv na vývoj člověka vyváženě se snahou postihnout pozitivní i

negativní možné vlivy všech tří faktorů včetně jejich měnícího se vlivu v průběhu života člověka.

Mezi vnitřní podmínky patří biologické předpoklady, které se nedají nijak ovlivnit, zatímco do vnějších podmínek patří prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, žije. Spadá sem prostředí v rodině, ve škole, mezi přáteli, ale i místo, kde člověk žije. Do vnějších podmínek patří i výchova (Průcha, 1997).

1.3 Rodina

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě, a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.“ (Franz Kafka)

Rodina je v sociologii solidární skupina osob navzájem spjatých manželstvím, příbuzenstvím nebo adopcí, které spolu dlouhodobě žijí a jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Z hlediska rodičů jde o rodinu prokreační, z hlediska dětí o rodinu orientační. Další definice vymezují rodinu prostřednictvím jejích funkcí: funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální. Rodina se stává pro dítě prvotním a tím i rozhodujícím prostředím pro jeho další formování, proto rodina zaujímá zásadní místo v socializaci dítěte.

Sociolog Giddens rodinu přímo vymezuje jako *„skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí“* (Giddens, 2001, s.156).

Základem každé společnosti je rodina, která má na dítě největší vliv. Základem každé rodiny je jedinec. Je velmi důležité pro celou populaci, rodinu samotnou ale i pro jednotlivce, jaký bude mít každý dítě vývoj a jak se dále bude rozvíjet. Rodina předurčuje osobní vývoj jedince, vztahy k jiným skupinám a také poskytuje určitý typ podpory. Každá rodina má svá vlastní pravidla a každá rodina je v určité míře odlišná od ostatních, specifická (Matoušek, 1997).

Prostředí, ve kterém se rodina nachází, je vždy propojené s jedinečným prostorem, do kterého jsme své děti přivedli, ve kterém žijeme a kde uskutečňujeme jejich výchovu. Toto prostředí si rodina utváří a udržuje, zde dochází k hlavním interakcím v rodině. Model rodiny, tvořený rodiči a jejich dětmi můžeme označit za základní, jádrovou rodinu (Procházka, 2012).

Výrost definuje rodinu následovně: *„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky*

žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně“ (Výrost, Slaměník, 1998).

Nový občanský zákoník od roku 2014 pouze stanoví, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,“ jednoznačnou definici rodiny opět neobsahuje. Zůstává nicméně u principu, že hlavním účelem manželství je založení rodiny a v takovém případě hovoří o „rodinném společenství“ či „rodinné domácnosti.“ (občanský zákoník).

Mimo to existuje samozřejmě celá řada dalších pohledů jednotlivých vědních disciplín na definici i funkce rodiny.

1.3.1 Základní funkce rodiny

Rodina zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní (Stašová, 2001, s. 79).

Rodina také dlouhodobě plní určité funkce. Mezi těmi základními a nejčastěji uváděnými funkcemi bych uvedla:

Biologicko-reprodukční funkce je taková, která má význam pro samotnou populaci celou společnost jako celek. Zároveň i pro jedince, kteří rodinu tvoří. K tomu aby se společnost dále rozvíjela, je zapotřebí pevný reprodukční řád. Proto je důležité, aby se rodil takový počet dětí, který tyto výhledy naplní. „Význam biologicko-reprodukční funkce rodiny pro samotného jedince je pak spatřován jednak v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování každého jedince“ (Stašová, 2001, s. 79).

Sociálně ekonomická funkce rodiny obsahuje řadu aspektů. „Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Jednotliví členové rodiny se zapojují do výrobní a nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání, ale rodina jako celek se stává především významným spotřebitelem, na němž je současný trh závislý. V rámci rodinného systému se pak realizuje řada rozhodnutí týkající se využití materiálních a finančních prostředků, investic a výdajů“ (Stašová, 2001, s. 80).

Funkce ochranná, může být někdy nazývána též zaopatřovací, zabezpečuje životní potřeby všem členům rodiny, samozřejmě především dětem. V dobách minulých zabezpečoval tuto funkci z větší části stát, změna přišla po roce 1990, kdy se změnila rodina, která se začala v této funkci více angažovat. V současnosti se od ní očekává větší spoluúčast na plnění této funkce. *„Tím, že současná rodina společnost nutí k převzetí celkově větší odpovědnosti za členy rodiny, zvyšují se nároky na rodinu právě v souvislosti s touto funkcí, kdy je potřeba se postarat o nemocného, starého či nějak postiženého člena rodiny. Rodina (především neúplná) si pak všechny tyto nároky jen velmi obtížně osvojuje, což se často promítá v životě dětí. Kromě toho se také ukazuje, že ve své orientační rodině vytvářejí model pro své budoucí chování s péčí o své rodiče“* (Benešová, 2010, in Kraus, 2014, s. 134-135).

Funkce emocionální *„je nezastupitelná, protože žádná jiná instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, vzájemné důvěry, podpory a pomoci, společné rituály“* (Kraus, 2014, s. 133-136). Funkční rodina všechny tyto potřeby rodina poskytuje bez rozdílu věku členů rodiny. *„Je určitým mezníkem mezi společností jako celkem a jedincem. Ve vztahu k volbě partnera a uzavření manželství, je založena ve většině případů na svobodné volbě, vycházející z roviny především emocionální“* (Výrost, Slaměnik, 1998, s. 327).

Socializačně výchovná funkce, hraje klíčovou roli v socializačním procesu dítěte. *„Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci.“* (Stašová, 2001, s. 80).

„Rodina jako první sociální skupina, učí dítě přizpůsobovat se společenskému životu, osvojovat základní návyky a běžné způsoby chování. Socializace v rodině je proces, který působí na své členy v řadě jevů a procesů. Hlavní úlohou v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě nezůstává pasivním článkem, uplatňuje zde také svou vůli, své zájmy, přání a orientace.“ (Stašová, 2001, s. 80).

Proto, aby došlo ke správnému, plynulému a odpovídajícímu vývoji dítěte je třeba, aby rodina plnila určité základní funkce. Měly by být tři základní principy, a to konkrétně sounáležitost, adaptibilita a komunikace. Sounáležitost, která se vztahuje

k soudržnosti rodiny, blízkosti a intimitě. Adaptibilita rodiny je schopnost přizpůsobovat se nárokům života. Komunikace by se v rodině měla nacházet vždy, měla by být otevřená a přímá, neboť přispívá k tomu, aby rodina správně fungovala. Správná komunikace napomáhá podporovat schopnost řešit problémy a konflikty a je potřebná pro celkové dosažení spokojenosti rodiny (Kraus, 2014).

Na rodinu se také můžeme dívat z pohledu uspokojování potřeb jejích členů, a to dle Pospíšila. Rodina harmonická je taková, která plně uspokojuje potřeby svých členů. Rodina konsolidovaná pak uspokojuje jen základní potřeby, jsou zde neshody. V rodině disharmonické bývají časté neshody mezi partnery, narušuje to citové vazby v rodině. Pokud rodina již neplní své funkce a neexistuje zde citové vazby, pak se jedná o rodinu nefunkční.

Důležitá je přítomnost obou rodičů, bez jednoho z rodičů jde o rodinu neúplnou. Děti pak mohou chybět vzory pro naplňování mužské nebo ženské role chování (Pospíšil, 2009).

1.3.2 Demografické charakteristiky současné rodiny

V dnešním moderním světě se institut rodiny neustále postupně přeměňuje, i v naší zemi dochází v průběhu několika posledních desetiletí k řadě takovýchto změn. Česká rodina se v důsledku celé řady procesů dosti vzdálila dříve ustálenému tradičnímu modelu. Ženy během dvacátého století získaly poměrně velkou samostatnost osobní, ekonomickou a společenskou, mění se rozdělení rolí muže a ženy v domácnosti i v pracovní sféře života. Mění se také ekonomické fungování rodiny. Ekonomický tlak, který vyžaduje pracovní ekonomickou aktivitu obou partnerů, tím vytlačuje v rodinných prioritách péči o děti. Dochází tak k oslabování skutečně svobodných rozhodnutí pod tlakem vnějších faktorů (trh práce aj.), což může být příčinou k rozmachu jiných životních stylů, např. tzv. singles. Kromě volby jiných, tzv. alternativních životních stylů většinou mladí lidé odkládají vstup do manželství a založení rodiny, vzrostl i podíl dětí narozených neprovdaným matkám, s tím souvisí i to, že společnost více toleruje nesezdané soužití. Technologickým aspektem ovlivňujícím vývoj rodiny je též např. zkvalitňování antikoncepce (Chaloupková, Šalamounová, 2004).

Pro současnou rodinu jsou tedy charakteristické následující trendy :

Výrost a Slaměník (1998, s. 305–306) charakterizovali současnou rodinu, podle určitých znaků. Zaměřenost na zájem jednotlivce, jedná se o prožívání pocitu štěstí, hledání smysluplnosti života, upřednostňování vlastních potřeb před zájmy celku. U současné rodiny často chybí očekávání trvalosti vztahu, jednatel nechce riskovat, nechce se „obětovat“ v zájmu rodiny. Nechává si prostor pro odchod, pro možnou změnu na základě svého svobodného rozhodnutí, např. manželství na zkoušku, partnerství, kdy oba mají vlastní domácnost; dlouholetý trvalý vztah bez společného bydlení, partnerství úmyslně bez dětí apod. Další charakteristikou může být i odsouvání rodičovství na pozdější období. V důsledku toho dochází ke snižování porodnosti, chybí zde ochota změnit životní styl bez dětí, opustit kariéru. Zralost partnerů při prvních intimních zkušenostech je často pouze fyziologická, ale nikoli psychosociální nebo celková. Pohlavní styk je posuzován jako zdroj osobního uspokojení bez nutných vazeb na reprodukci. Dochází k omezování bezprostředních, osobních kontaktů mezi partnery i mezi dětmi a rodiči. Současná rodina spolu tráví méně času a méně spolu komunikuje. Tento efekt vzniká především následkem celkového životního způsobu, tempa, měřítek, hodnot apod. (Výrost, Slaměník, 1998).

Znaky a trendy současné rodiny

Po roce 1990 docházelo v českých rodinách k významným změnám. Oproti ostatním zemím v Evropě, byl v ČR zaznamenán, vyšší poměr rozpadajících se manželství (více než 40 % rozvodů). Začal také vzrůstat průměrný věk partnerů při uzavření manželství. Ve stejném období se začala také snižovat porodnost, především v souvislosti se zvýšenou dostupností antikoncepce. V této souvislosti si rodiny mohly naplánovat čas, kdy chtěly založit rodinu. Společnost také začala vykazovat větší toleranci vůči rozvodům (Výrost, Slaměník, 2001).

Současná česká rodina je rovinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro stále více českých rodin ekonomickou nutností; málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Ve společnosti je žena přetížena požadavky práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena více než muž a častěji také dává podnět k rozvodu (Matoušek, 1997).

Vývojové trendy současné rodiny

- Zvyšování věku sňatečnosti.
- Plánování rodičovství.
- Zvyšuje se počet netradičních forem vztahů.
- Upouští se od tradičních forem manželství.
- Snižuje se věk k zahájení sexuálního života.
- Nedostatečná zralost partnerů při prvních intimních zkušenostech.
- Nízká stabilita rodiny.
- Společenská tolerance vůči rozvodům.
- Vysoká zaměstnanost žen.
- Zaměření na jednotlivce.
- Chybí očekávání trvalosti vztahu (Veselá, Kanioková Veselá, 2011, s. 129).

1.3.3 Výchovné působení v rodině

E. S. Schaefer rozeznává čtyři základní typy rodinné výchovy podle míry kontroly dítěte a míry projevované lásky směrem k němu. Míra kontroly určuje, zda je dítě přísně „řízeno shora“ či zda je mu ponechán prostor pro vlastní vyjádření; míra projevované lásky pak určuje, zda je dítě pozitivně přijímáno nebo zda je odmítáno (Peterková).

Následující tabulka číslo 1 ukazuje způsoby výchovy a její důsledky v osobnosti dítěte:

Tabulka č. 1 Přehled výchovných stylů v rodině

autonomie (samostatnost dítěte)			
odmítání dítěte (výchova bez lásky)	Zanedbávající výchova <ul style="list-style-type: none"> ● výchovné postupy - nezúčastněnost, lhostejnost, zanedbávání ● výsledek u dítěte - odmítání sociálních pravidel, vzpurnost, agresivita 	Demokratická výchova (ideální) <ul style="list-style-type: none"> ● výchovné postupy - svoboda, demokratičnost, mírné zdůvodněné tresty, podpora vědomí sounáležitosti s rodinou a podíl na rozhodování ● výsledek u dítěte - aktivita, nezávislost, tvořivost, otevřenost, asertivita, dobré fungování ve společnosti, emoční vyrovnanost, cílevědomost, <u>zdravé sebevědomí</u> 	akceptování dítěte (výchova s láskou)
	Autoritářská výchova <ul style="list-style-type: none"> ● výchovné postupy - vyžadování, autoritářství, diktátorství, tvrdé tresty, přísná disciplína ● výsledek u dítěte - neuroticismus, problémy ve společenském životě, autoagresivita (agresivita namířená proti vlastní osobě), ostýchavost, svárliвість, neschopnost kompromisů, vnitřní netolerance 	Ochranářská výchova <ul style="list-style-type: none"> ● výchovné postupy - dobromyslnost, ochraňování, shovívavost, přivlastňování ● výsledek u dítěte - <u>závislost</u>, poslušnost, podřídivost, malá tvořivost, povolnost, egocentrismus, emoční labilita, nesamostatnost, <u>malá sebejistota</u>, sociální chování typu "kam vítr, tam plášt" 	
		kontrola (řízení dítěte)	

(Peterková)

Některé nežádoucí výchovné postupy

Může se jednat o přílišné omezování a vysoké nároky na dítě, což může vést k úzkostné osobnosti s potlačovanou agresivitou. Výchova, která je orientovaná na chybu, kde i přirozené nedostatky jsou dramatizovány, vede později k pasivitě, špatnému nebo slabému sebeprosazení, dítě si fixuje postoj, že nic nedělat znamená nic nekazit. Může jít také o celkové výchovné zanedbávání, ignorování apod., což v dospělosti směřuje k sociální oligofrenii, tj. slabomyslnost, dítě i při normální inteligenci jeví znaky slabomyslnosti. Dále pak citová deprivace (strádání) dítěte, málo lásky až zavrhování, které vede k syndromu hospitalismu, k agresivnímu, často delikventnímu chování, jedinec se může projevovat jako nepřátelsky laděný, který neobstojí v mezilidských vztazích (Peterková).

1.3.4 Nejčastější výchovné chyby

Mezi nejčastější výchovné chyby podle Merkleho (Merkle, 1997), které mají za následek nízké sebehodnocení a pocit méněcennosti takto „vychovávaného“ človíčka patří:

Podmíněná láska

Malé dítě je na rodičích do velké míry závislé a životně potřebuje jimi být přijímáno a milováno. Pokud rodiče vážou svoji náklonnost na splnění nějakých podmínek, dítě se naučí, že lásku si je možné, někdy i nutné vykupovat dalšími skutky. Např. „Zlobíš, nemám tě rád/a“. Dítě si na základě takových sdělení vytvoří spojení, že může být přijímáno a milováno pouze a jenom, když splní určité podmínky. Toto pravidlo pak používá v přístupu k sobě samému, ale i k druhým lidem, a svoji hodnotu i hodnotu ostatních lidí pak váže na splnění určitých podmínek (co umí a neumí, co a jak dělá nebo nedělá, jaký je nebo není apod.). Láska ve své čisté podobě je přitom zadarmo, je to dárek patřící druhému bez jakýchkoliv podmínek (Merkle, 1997).

Necitlivé srovnávání s ostatními

Jedná se o velmi častý výchovný prostředek, např. „*Podívej se na Mařenku, jak krásně píše, a ne jako ty, troubo*“, „*Jo, to sousedův Vašek, to je šikovnej kluk*“ atp. Dítě si touto cestou upevní pocit, že patří k těm hloupým nebo neschopným lidem. Naučí se pocitu ponížení a prohry ve srovnávání s ostatními a pocit méněcennosti je na světě. Zlozvyk přehnaně se dívat po druhých a hledat, v čem jsou „lepší“, si pak dítě nese až do dospělosti a stále prohrává, protože každý člověk je vždy v něčem lepší nebo má něčeho víc než druhý a podobně. Ve skutečnosti je to normální, přirozené, ale takhle vychovanému dítěti tento fakt uniká, stále se porovnává a stále prohrává (Merkle, 1997).

Odsuzování celé osobnosti

Člověk není totéž, co jeho chování. Pokud dítě udělá něco špatného, špatně se zachová, nemůže být považováno celkově za špatné. Např. „*To se dělá, krást hrušky z cizí zahrady? Jsi darebák.*“, „*Ty jsi nešika...*“, „*Jsi hloupý, do téhle školy nepatříš.*“). Dítě si zafixuje, že udělat chybu znamená být neschopný nebo špatný, a protože (jako všichni lidé) dělá stále nějaké chyby, vypěstuje si pocit neschopnosti či méněcennosti (Merkle, 1997).

Více kritiky, než pochval

Naše myšlení i celá společnost je zaměřená na chybu, jsme zvyklí upozorňovat nato, co se nepovedlo a co je na nás špatného. Samozřejmě i na našich vlastních dětech si kdykoliv takoví rodiče najdou něco, co jim lze vytknout. Ale s pochvalami je to už výrazně slabší, těmi často šetříme. Udělat něco správně se obvykle pokládá za samozřejmost, která nepotřebuje komentáře. Dítě si tato rodičovská měřítko vezme za své a naučí se nevšímat si vlastních úspěchů na jedné straně a neodpouštět si vlastní chyby na straně druhé (Merkle, 1997).

Potlačování oprávněné hrdosti

Z obavy, aby se dítě nenaučilo aroganci a domýšlivost nebo pocitu nadřazenosti, potlačují rodiče jeho oprávněnou hrdost na vlastní dobrý výkon, Např. „*No, tak jednou se ti něco povedlo, ale to ještě nic neznamena. Příště to zase pokazíš*“.

Dítě se pak naučí tvářit se skromně a eventuální oprávněnou pochvalu od druhého zahrát do ztracena, odmítnout ji. Tím ale ztrácí možnost prožít si pocit vlastní úspěšnosti a dobrého výkonu a okrádá se o opodstatněné zvýšení si sebedůvěry (Merkle, 1997).

Podceňování schopností

Běžné dítě mívá potřebu ukázat svému okolí, co umí, rodiče ho v tom ovšem často brzdí. Jedná se o situace např. „*Na to jsi ještě moc malá*“, „*Radši to nech, ještě ti to spadne*“. Dítě se tak vlastně dozvídá, že na to nemá, že je hloupé, nebo jinak neschopné a tento negativní obraz o sobě samém si s sebou nese do dospělosti. Tímto způsobem vychovaný člověk se pak bojí pouštět se do nových a neznámých aktivit, podceňuje své možnosti i schopnosti, ty pak mohou zůstat nedostatečně rozvinuty (Merkle, 1997).

Souhrnně vzato negativně na dítě působí hlavně nezájem a odmítání ze strany rodičů, časté používání nepřiměřených trestů a málo podnětů v domácím prostředí; naopak pozitivně působící rodič je trpělivý, má láskyplný přístup, respektuje osobnost dítěte a ponechává dítěti přiměřenou samostatnost. Když rodiče dítěti říkají, co se má a co se nemá, je dobré mu spolu s tím podat vysvětlení, proč, k čemu by takové chování mohlo vést. Je třeba také uvědomit si, že chování rodičů je pro dítě vzorem, který přirozeně napodobuje (Peterková).

1.3.5 Patologické výchovné působení v rodině

Nezvládnutí některých aspektů výchovy, zvláště pak některých výchovných postupů, může vést k následujícím změnám.

- a) ochránářská rodina (rozmazlující) neučí dítě samostatnosti, syndrom naučené bezmocnosti,
- b) autokratická, autoritativní rodina je typická svými příkazy, zákazy, nařízení, čas a činnosti jsou přesně vymezeny,
- c) protektizující rodina je taková, která hájí zájmy dítěte za každou cenu - zastrahování, korupce, fyzické násilí, dospělý jedinec je pak rozený diktátor, pokud se neuplatní, bude podlézat nadřizovanému a deprimován,
- d) odmítající rodina znamená, že dítě se může jevit jako nechtěné nebo handicapované dítě, trpí komplexem méněcennosti,
- e) odkládající rodina odloží dítě k prarodičům, dítě vidí výchovu jako dvojkolejnou, naučí se situaci zneužívat,
- f) přetížená rodina většinou vysokoškolsky vzdělaní nebo vysoce postavení rodiče, můžou mít pocit, že na výchovu nestačí, konflikty, dítě stresováno, získá pocit, že nic nestíhá jako rodiče,
- g) pedantská rodina je taková, kde jsou většinou starší rodiče, chtějí v dětech zúročit to, co sami nedosáhli, bez ohledu na schopnosti a možnosti dítěte,
- h) rodina typu prázdná skořápka je v dnešní době častý typ rodiny, každý člen rodiny má své osobní prostředí, chybí interakce mezi jednotlivými členy, rodiče si dítěte málo všímají, dítě je uzavřené, stačí si samo, nebo je přecitlivělé a snaží se upoutat někoho jiného (Helus, 2015).

1.3.6 Rizikové chování

Jedná se o vzorce chování, v jejichž důsledku může docházet k prokazatelnému nárůstu výchovně vzdělávacích, zdravotních, sociálních a dalších rizik pro jedince nebo společnost.

- závislostní chování, užívání všech návykových látek,
- závislost na procesech - gambling, netolismus (chorobná závislost na internetu),
- agrese, šikana, kyberšikana, vandalismus,

- homofobie, rasismus, intolerance, xenofobie,
- rizikové sporty, rizikové chování v dopravě,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,
- prekriminalita, drobné krádeže,
- záškoláctví.

Paradox rizikového chování

Kouření, pití alkoholu, užívání drog, riskantní řízení nebo zahájení sexuální aktivity v raném věku může být nástrojem při získávání respektu u vrstevníků, při dosahování nezávislosti na rodičích, při odmítání norem a hodnot konvenční autority. Dále pak při zvládnání úzkostí, frustrací a obav z neúspěchu nebo při sebepotvrzování zralosti a přechodu od dětství k dospělejšímu postavení. Stejně tak i projev vzpoury proti rodičovské autoritě (Helus, 2015).

2 Dospívání

Jedná se o fyziologický proces zrání, změn, při kterých se tělo a duše dítěte mění na dospělého. Období dospívání po fyzické stránce směřuje ke schopnosti reprodukce. Toto období života se spouští na základě signálů z mozku, konkrétně z hypofýzy, našim pohlavním orgánům, ty na základě těchto signálů začínají vyplavovat pohlavní hormony a tím se dospívání spouští. U mužů je to pohlavní hormon testosteron, u žen jsou pohlavní hormony dva, estrogen a progesteron. Přestože toto období řídí a spouští náš mozek, dospívání je proces, který nemůžeme ovlivnit naší vůlí. Nemůžeme jej vědomě spustit, ovlivnit průběh, ani neumíme toto období ukončit.

Jedná se o období našeho života, které začíná mezi 9-12 rokem a končí mezi 16-20 rokem. Začátek i konec tohoto období, intenzita a rychlost dospívání je individuální, ale podmíněna geneticky. Je to období nejrychlejšího růstu a rozvoje, období velkých, často rychlých změn v chování i vzhledu dospívajícího jedince.

Období dospívání je spojeno s posledním obdobím základní školy, přechodem na střední školu a tím i volbou povolání. V tomto období existují dvě různé skupiny projevů, rozlišujeme dvě po sobě jdoucí stadia: pubertu (dívky: 12-16, hoši: 13-17let) a adolescenci (dívky: 17-19, hoši: 18-20 let). V těchto dvou stadiích se dítě musí během několika let změnit v celé řadě oblastí- tělesně, fyziologicky, psychicky i společensky na dospělého člověka. Toto období ale není jen přípravou na následující životní uplatnění, jedná se o samostatnou, popsanou a zkoumanou fázi života.

Dospívání můžeme chápat jako etapu mezi dětstvím a dospělostí, přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti k nezávislosti, od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti, od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě. V tomto rozmanitém a složitém procesu je samozřejmě velmi rozdílná úroveň jak mezi jednotlivými lidmi mezi sebou, tak i v kvalitě dílčích procesů a funkcí v rámci jedné osobnosti.

Dítě se v období dospívání nachází v určité "mezi pozici", je sice již mimo svět dětí, ale ještě není plně přijat do světa dospělých.

Historická souvislost

V dřívějších dobách, až do začátku 20. století nebylo dospívání společenským problémem. Je to hlavně z důvodu toho, že dospívání trvalo poměrně krátce, cílem bylo rychle převzít hospodářství, pro dívky dobře se vdát a žít samostatně. V současné době se ale období zrání prodlužuje. Společnost vyžaduje velkou sumu znalostí a dovedností v oblastech ekonomické, technické, organizační, politické a tím pádem je příprava na dospělost náročnější a delší (až ve 24.-25. roce). Psychologie dospívání se tak stává stále významnější oblastí zkoumání odborníků (Vágnerová, 2012).

Existují značné rozdíly v nástupu, v tempu a průběhu vyspívání mezi chlapci a dívkami, i když dívky dosahují vrcholu rozvoje v průměru kolem 19. roku, kdežto hoši o něco později. Horní hranice pro vrchol rozvoje je ale pohyblivá, především v závislosti na náročnosti požadavků. Cílem je vždy dosažení osobní a integrující životní filozofie.

Období dospívání, tj. pubescence a adolescence, je významnou etapou pro formování a rozvoj osobnosti. Některé vlastnosti se v této fázi rozvíjejí velmi dynamicky, u jiných dochází k dramatickým proměnám (Vágnerová, 2012).

2.1 Období pubescence

Jedná se o období 12-17 let.

Odborníci uvádějí několik oblastí změn, svým způsobem tedy i „vývojových úkolů“:

- intelektuální dospívání (od důvěry k autoritám k požadování důkazů, od názorové závislosti k nezávislosti),
- emocionální dospívání (od lability k emoční rovnováze, od dětských strachů k jejich aktivnímu a účinnému překonávání),
- společenské dospívání (od podrobování k emancipaci, od nezapojování ke koope-raci se skupinou, od skupiny vrstevníků k úzkému výběru přátel, od napodobování vzorů k sebeřízení, od kritické netolerance k toleranci),
- emancipace od rodičovské kontroly k sebekontrolě (od závislosti ke spoléhání na sebe, od chápání rodičů jako vzorů k jejich pojetí jako partnerů),

- identifikace sebe sama (od difúzní identity k adekvátnímu sebepojetí, od čer-nobílého vidění ke schopnosti hlubší analýzy povah, od plnění úkolů k vlastnímu sebeurčení),
- volba povolání (od atraktivnosti k výhodnosti, od obecné orientace k specializaci, od neadekvátního sebehodnocení způsobilosti k adekvátní seberealizaci),
- využívání volného času (od her k zájmům, od pozorování k aktivní účasti, od povrchní a proměnlivé orientace k užším, stabilnějším a hlubším zájmům),
- zájem o opačné pohlaví (od přátelství k lásce, od okouzlení k vážnému hledání a sexuální zralosti),
- životní filozofie (od desintegrace k integraci a harmonizaci, od egoizmu k nadosob-ním ideálům, od nejasného vědomí smyslu vlastní existence k životnímu poslání) (Vágnerová, 2012).

2.2 Období adolescence

Jedná se o vývojové období mladého člověka mezi pubertou (pohlavním dozráváním) a ranou dospělostí, zpravidla od 16–17 do 21 let věku. Toto období je charakteristické disharmonií mezi prakticky plnou fyzickou a sexuální dospělostí, kdežto sociálně-psychologicky mladý člověk teprve dozrává.

V psychologii adolescenci charakterizuje postupná stabilizace duševního života (proti krizím a labilitě v pubertě), vytříbí si postoje a názory a zejména rozumově a psychicky dozraje. Dochází k rozvinutí sebevědomí, sebejistoty, samostatnosti a celkovému dozrání osobnosti. Adolescent již téměř dosahuje na vrchol svých rozumových schopností, úroveň inteligence tohoto období se v dalším životě překračuje jen výjimečně (Vágnerová, 2012).

Je to stejně jako předchozí období pubescence také období krizí, například statisticky častějších pokusů o sebevraždu nebo vyšší náklonnosti ke zneužívání drog a dalších rizikových způsobů chování (např. nechráněný pohlavní styk).

Ze sociologického hlediska se jedná o období postupného odlučování a oddělování od primární rodiny, zapojování se do společnosti, přejímání dospělých rolí, hledání a vymezování vlastního společenského postavení.

Z toho vyplývají také určité specifické zvláštnosti identity některých adolescentů:

1. Preferují intenzivní prožitky (hlučná hudba, rychlá jízda, slézání vrcholů, potápění do hloubek). Cílem je dosáhnout nějakého maxima, jít až za hranu.
2. Usilují o "absolutní řešení". Citově i morálně akceptují jen "absolutně platné", jen to, co je hodnotné a jisté. Takovou hodnotu pak podporují nejen proklamacemi, ale i konáním (přehnané aktivity s určitou ideou). Vše je jen černé nebo bílé, nic mezi tím.
3. Vše chtějí dosáhnout neodkladně, ihned. Odklad je zátěží (rychlé známosti, překotný sňatek, ukradené auto, squatteři, gambleři, dealeři drog, drogově závisláji. krajnosti a riziková chování).

2.3 Psychické změny

Psychické změny bývají oběma pohlavím shodné nebo podobné. Jedná se o změny ve vnímání, tvoření názorů a jejich prosazování. Dospívající se často bouří proti autoritám, nejčastěji proti rodičům. Kvůli tomu bývá dospívání obvykle i obdobím konfliktů, obdobím většího riskování, obdobím vzniku možného rizikového chování (závislosti, nevhodná parta). Dospívající získávají často větší samostatnost a s tím související zodpovědnost za výsledky svého chování. V tomto období dochází také k disharmonii, dokonce i u do té doby vyrovnaných dětí. Mohou být všechny dosavadní hodnoty zpochybněny. Dospívající si často uvědomuje nejen, že si něco myslí, něco cítí a něco chce, ale často i že něco jiného myslí, něco jiného cítí, něco jiného chce a něco jiného dělá. Tento nesoulad, který je prožívání hlavně v první fázi dospívání, je také jednou z příčin nejistoty a vnitřního napětí. Toto napětí a nejistota pak tvoří základ charakteristických projevů puberty (labilita nálad, střídání podrážděnosti, nepokoje, neklidu až horečné aktivity s rozmrzelostí, apatií, depresí až úzkostí spolu se snadnou unavitelností, s poruchami soustředění až zhoršení prospěchu, neklidným spánkem) (Vágnerová, 2012).

2.4 Fyzické změny

Fyzické dospívání má pro obě pohlaví shodné i rozdílné rysy. Společné oběma pohlavím jsou projevy na pleti - akné, nastartování funkce potních žláz, růst do výšky i

do objemu, změna funkcí nebo proměny mozku, kostí, svalů, vnitřních a především zahájení funkce pohlavních orgánů ve smyslu schopnosti reprodukce. Během puberty se rozvinou rozdíly mezi pohlavími ve velikosti, tvaru, kompozici a funkci tělesných struktur a systémů. Nejvíce zřetelné to je u tzv. druhotných pohlavních znaků.

Sklon k únavě může být značný. V každém organismu probíhá mnoho změn, intenzivně pracují žlázy s vnitřní sekrecí, zejména žlázy pohlavní, dochází k rychlejšímu růstu srdce, mírně se zvyšuje krevní tlak, kosti a svalstvo rostou nerovnoměrně. U některých jedinců zvýšená unavitelnost způsobuje, že dospívající navzdory své psychofyzické zralosti nepodávají takové výkony, jakých jsou ve skutečnosti schopni. Silácké kousky střídá únava a odpočinek (Cenková, 2010).

Tělesné změny, které jsou součástí fyzického dospívání, bývají pozitivně akceptovány dospělými i vrstevníky. V tomto období je totiž extrémně důležité, jak dospívajícího vidí ostatní. Vzhled je úzce spojen s tvorbou a prožíváním vlastního já. Tělesné znaky jsou první informací vyvolávající odezvu okolí, vrstevníků, souvisí s tím i prestiž, jsou symbolem příslušnosti k určité skupině a svým způsobem i zdrojem jistot.

V tomto období mohou být poměrně velké rozdíly jak v nástupu puberty, ale existují i velké individuální odlišnosti. Mezi žáky 6.-8. tříd, to je třináctiletými a čtrnáctiletými se vyskytují žáci bez jakýchkoliv známek dospívání, ale také ti, kteří mají fyzický vývoj téměř ukončen (Piaget, Inhelderová, 2001).

2.4.1 Fyzické změny v dospívání u dívek

Fyzické dospívání u dívek má několik charakteristických znaků tzv. druhotné pohlavní znaky. Jedná se především o rozšiřování boků, růst prsou, růst ochlupení a začátek dozrávání pohlavních buněk vajíček a s tím spojený příchod první menstruace. Ta přichází většinou mezi 9-15 rokem života.

2.4.2 Fyzické změny v dospívání u chlapců

„Změny na těle u chlapců nejsou tak znatelné a rozpoznatelné jako u dívek, přesto jsou dosti značné. Jde o rozšiřování v oblasti ramenou a hrudníku, chlapci by měli mít širší ramena a záda a štíhlejší pas a boky. Růst ochlupení nejdříve v podpaží a na intimních místech, později i na dalších částech těla (hrudník), růst vousů, změna hlasu (mutace) a co se týká pohlavních orgánů a jejich dozrávání, u chlapců se spouští proces

zvaný spermatogeneze, což je začátek tvorby spermií. Spermatogeneze začíná v období kolem 12-15 roku věku“(Cenková, 2010, s.168).

3 Závěr teoretické části

Měla bych se pokusit odpovědět v této práci na jednu, asi nejdůležitější otázku: K čemu směřovat všechna výchovná působení? Nebo jednodušeji, jak chci vychovat svoje dítě, jaké by mělo mít vlastnosti, jak ho připravit na život? Co je důležité, co méně. Co nejdůležitějšího jim předat? Jaké by naše děti měly být? A můžeme dnes vlastně vědět nebo i odhadnout, co budou naše děti za 20 let potřebovat za znalosti, vlastnosti a dovednosti?

Každý z nás považuje za důležité něco jiného. Někdo říká: Nejdůležitější je být čestný, spravedlivý, zásadový, pracovitý. Druzí namítnou: To se dneska nenosí. V dnešním světě obstojí jenom ti, kteří se neohlížejí na druhé a jdou si tvrdě za svým cílem. Myslím, že je třeba najít rovnováhu. Člověk ke svému štěstí potřebuje mít klid, harmonii, mír sám se sebou i s druhými lidmi, dnes se klade důraz i na multikulturní a environmentální výchovu. Každý vychovatel, učitel, rodič by si měl ujasnit tyto věci.

Já osobně bych chtěla, aby naši synové měli vlastnosti, kterých si vážím já sama. Myslím, že být čestný, spravedlivý, otevřený, mluvit pravdu, být zodpovědný, poctivý a skromný má v životě smysl. Jsem optimista a věřím, že člověk s těmito vlastnostmi obstojí v dnešním tvrdém světě i kdykoliv v budoucnu. Určitě platí to přísloví, že jak chceš, aby lidé jednali s tebou, jednej ty s nimi. Ale ani tyto vlastnosti a dovednosti nestačí. Dnešní děti by měly být také zdravě sebevědomé, věděly, co chtějí v životě dokázat, uměly se orientovat v záplavě informací všeho druhu. Nemůžeme si myslet, že své děti budeme mít možnost vést celým životem. Jednou budou dospělé a půjdou si svou cestou. My jim můžeme předat zkušenosti, ukázat jim cestu, vlastním životním příkladem jim ukazovat, že se dá žít to, co je učíme, že je důležité. Podle mého názoru je toto výchovné působení v rodině nejdůležitější. Když má dítě ve své rodině jistotu, podporu a cítí se být milováno a přijímáno, daleko snáze se pak v dospělosti vyrovnává s nepřízní okolí.

Naše děti jsou těmi nejvzácnějšími dary, které dostáváme a my bychom se měli snažit ze všech sil, aby byly šťastné a připravené na život.

4 Praktická část

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjištění stavu, do jaké míry jsou děti informovány o otázkách dospívání, z jakých zdrojů se děti informují, jestli jsou informovány svými rodiči či zda-li o to dospívající vlastně vůbec stojí. Z jakých zdrojů a jakým způsobem se dospívající o těchto záležitostech nejčastěji dozvídají. Jakou roli hrají v této výchovné komunikaci rodiče a jakou učitelé.

Dílčí cíl výzkumu

Do jaké míry vnímají děti své rodiče jako autoritu, která problematice rozumí. S kým otázky týkající se dospívání komunikují. Z jakých zdrojů si dospívající zjišťují potřebné informace. Jak je informace týkající se dospívání zajímavá.

4.1.1 Výzkumné předpoklady

1) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že s nimi rodiče sledované téma dospívání a sexuální výchovy nekomunikuje.

2) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že ke zjišťování informací o dospívání a otázkách sexuální výchovy používají nejčastěji jiný zdroj informací, než jsou informace od rodičů.

4.2 Metodologie

Vlastní výzkum byl proveden na základě smíšeného výzkumného designu, jehož základem byla kvantitativní metodologie, která se opírala o výsledky z dotazníkového šetření. Následně na bázi kvalitativní metodologie byly provedeny rozhovory s pedagogy z řad učitelů školy, na kterých bylo provedeno dotazníkové šetření.

Dotazníkem jsem zjišťovala pohledy a názory dětí na 2. stupni základní školy. Při besedách posluchačům kladu celou řadu otázek, které mi umožní vhled do jejich znalostí. Rozhovorem s učiteli jsem poté doladila případné nejasnosti vzniklé z dotazníků.

Výzkum probíhal v zimním období, to je leden a únor 2017 na základních školách v Jihočeském kraji, Plzeňském kraji a kraji Vysočina. Nejdříve jsem rozdala žákům druhého stupně ZŠ dotazníky v rozsahu asi 270ks dotazníků. V rámci přednášek ve škole jsem tyto dotazníky stejný den od respondentů vybrala, nedošlo tak ke ztrátě. Dotazníky jsem detailně prošla, vyhodnotila a následně jsem hovořila s učiteli, jak se na zkoumané otázky dívají oni. S nimi jsem doladila vzniklé nejasnosti, zjišťovala jsem názory pedagogů.

V průběhu školního roku pracuji s většinou základních škol v Jihočeském, Plzeňském kraji a kraji Vysočina. V některých školách jsem jednorázově, jinde pracuji opakovaně, několikrát se v průběhu jednoho školního roku vracím a pracuji postupně s dětmi ve všech třídách na druhém stupni ZŠ. Dotazníky jsem rozdala ve školách, kde mě děti znají již několik let a mám tak jejich důvěru. Vzorek škol tak byl různorodý, menší i větší školy, městské i maloměstské školy.

4.3 Realizace výzkumného šetření

1. etapa výzkumu – dotazníkové šetření (vlastní dotazník v počtu asi 200ks),
2. etapa výzkumu - rozhovory s vybranými učiteli.

Etapa 1 : Dotazník jsem rozdávala na čtyřech školách, kde mám dlouhodobě výborné vztahy, se kterými spolupracuji několik let. Jednalo se o školy, které jsem označila jako M, S, N a D. Škola s označením M je velkou, přesto komunitní školou ve velkém městě Jihočeského kraje, nachází se ve staré zástavbě města, hlavně s rodinnými domy nebo cihlovými bytovými domy. Škola s označením S je jednou ze dvou škol v menším městě Plzeňského kraje. Škola nesoucí označení N je velkou školou ve velkém městě Jihočeského kraje, nachází se na panelovém sídlišti. Škola, kterou jsem označila jako D je malá komunitní škola v menším městě kraje Vysočina, je vedena velmi rodinným způsobem, nachází se v centru města. Žádná z těchto škol není specifická a výběrová, jedná se o běžné základní školy bez zaměření studia.

Etapa 2 : Rozhovory jsem opět vedla s učiteli na těch školách, kde mám dlouhodobě dobré a přátelské vztahy. Rozhovorem jsem se pokoušela doobjasnit především rozdíly ve výsledcích mezi jednotlivými školami, zdali jsou v něčem

specifičtí, snaží se o osvětu aktivním způsobem. Různé školy mohou postupovat v různých situacích souvisejících s dospíváním jejich žáků různým způsobem. Dále jsem se učitelů ptala, jestli vidí z dlouhodobého pohledu nějaký posun v sexuální výchově u svých žáků, změny v chování žáků, apod.

4.4 Presentace výsledků první etapy výzkumu

Otázka č.1 : Jsem dívka - chlapec. (zakroužkuj)

Tabulka č.2 : Rozdělení vzorku respondentů podle pohlaví (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

Dívky	139
Chlapci	139

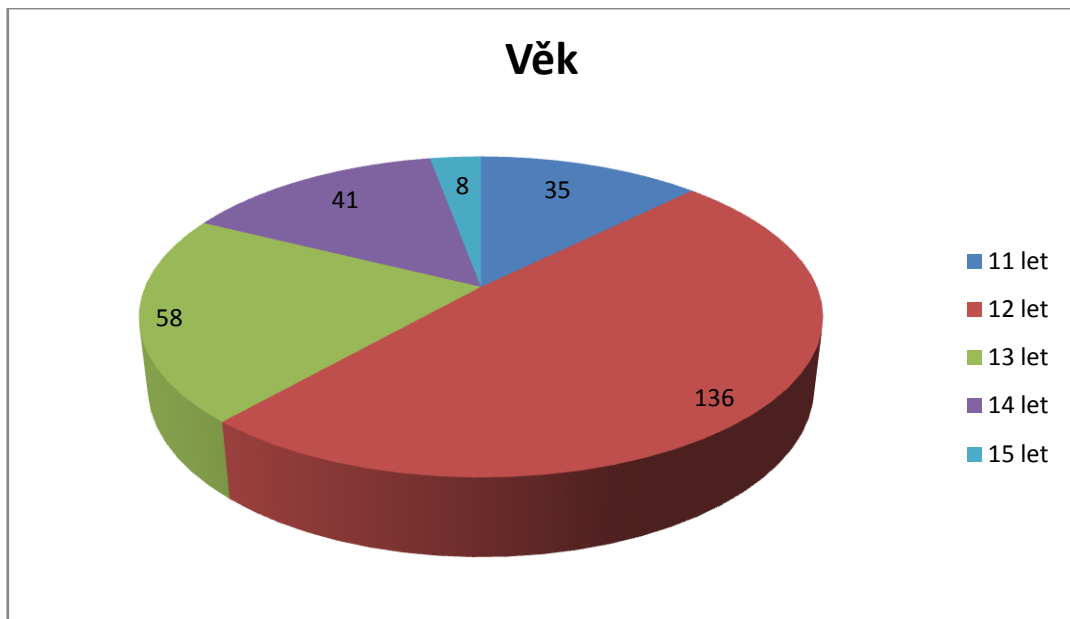
Komentář k otázce č. 1 : Dílem náhody po spočítání dotazníků vyšlo, že je výsledná skupina rozdělena přesně napůl, tedy 50% jsou dívky a 50% jsou chlapci.

Otázka č.2 : Je mi 12 let - 13 let - 14 let - 15 let (zakroužkuj)

Tabulka č.3 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

11 let	35
12 let	136
13 let	58
14 let	41
15 let	8

Graf č.1 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

Komentář k otázce č.2 : Největší podíl respondentů je ve věku 12 let. Je to dáno převahou počtu přednášek v 6. a 7. třídách. Přesto je i výrazný podíl respondentů 11 ti letých, 13 ti letých a 14 ti letých.

Otázka č. 3 :

Mojí mamince jelet.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání.(zakroužkuj)

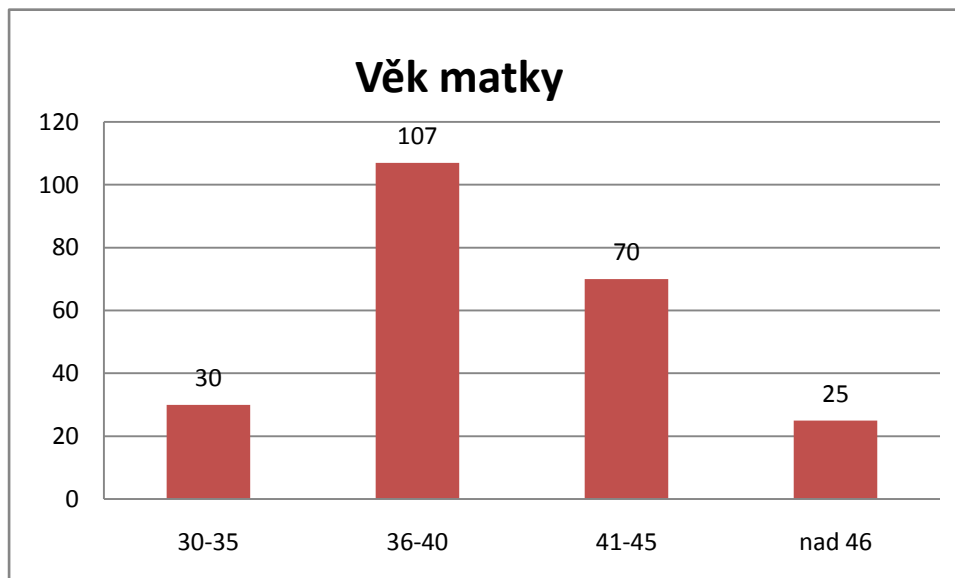
Mému tatínkovi jelet.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání.(zakroužkuj)

Tabulka č. 4 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku matky (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 278$).

30-35	30
36-40	107
41-45	70
nad 46	25

Graf č. 2 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku matky (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 278$).

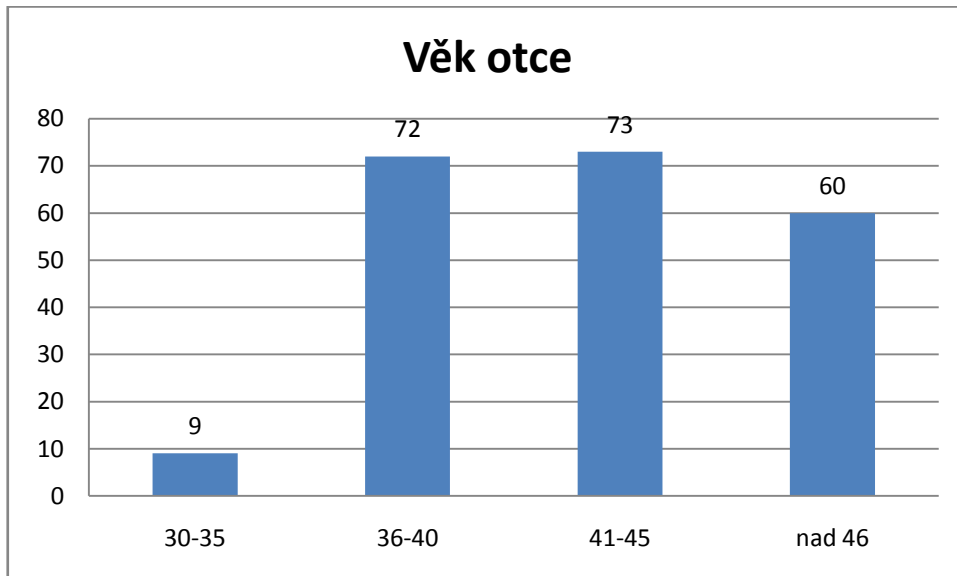
Tabulka č. 5 : Rozdělení vzorku respondentů podle vzdělání matky (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 278$).

ZŠ	9
SŠ	120
VŠ	84

Tabulka č. 6 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku otce(údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

30-35	9
36-40	72
41-45	73
nad 46	60

Graf č. 3 : Rozdělení vzorku respondentů podle věku otce(údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

Tab. č. 7 :Rozdělení vzorku respondentů podle vzdělání otce (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 278$).

ZŠ	9
SŠ	124
VŠ	74

Komentář k otázce č.3 : Z dotazníků vyplývá, že většina respondentů má matku ve věku 36-40 let a otce ve věku 36-40 let, ale i 41-45 let. Jen malý podíl je rodičů ve věku do 35 let.

Otázka č. 4: Zajímáš se o otázky související s obdobím dospívání nebo vstupem do dospělého života (samostatnost, rozpory s rodiči, sebevědomí, partnerství, pohlavní orgány a jejich funkce, erotika, mazlení, dotyky, pohlavní styk, těhotenství, ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi, antikoncepce)? Ano – ne. (zakroužkuj)

Tabulka č. 8 : Rozdělení vzorku respondentů podle zájmu o otázky související s dospíváním (údaje uvedeny v kumulativních i relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

ano	177	64%
ne	99	36%

Graf č. 4 : Rozdělení vzorku respondentů podle zájmu o otázky související s dospíváním (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

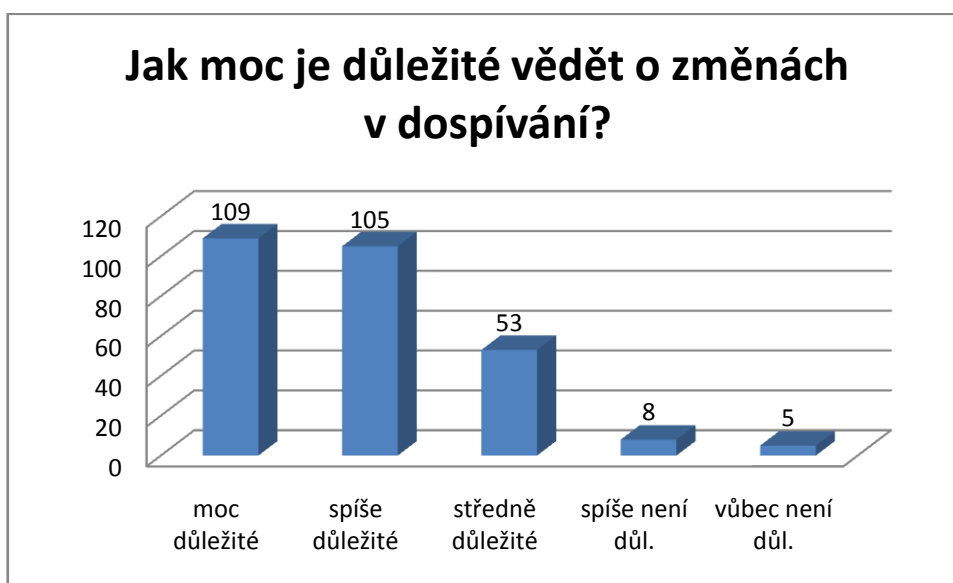
Komentář k otázce č.4 : Z výzkumu se ukázalo, že 64% dospívajících se zajímá o otázky související s tímto obdobím.

Otázka č. 5 : Jak moc si myslíš, že je důležité vědět o těchto změnách, které tě v životě čekají?

Tabulka č. 9 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak si myslí, že je důležité vědět o změnách souvisejících s dospíváním (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

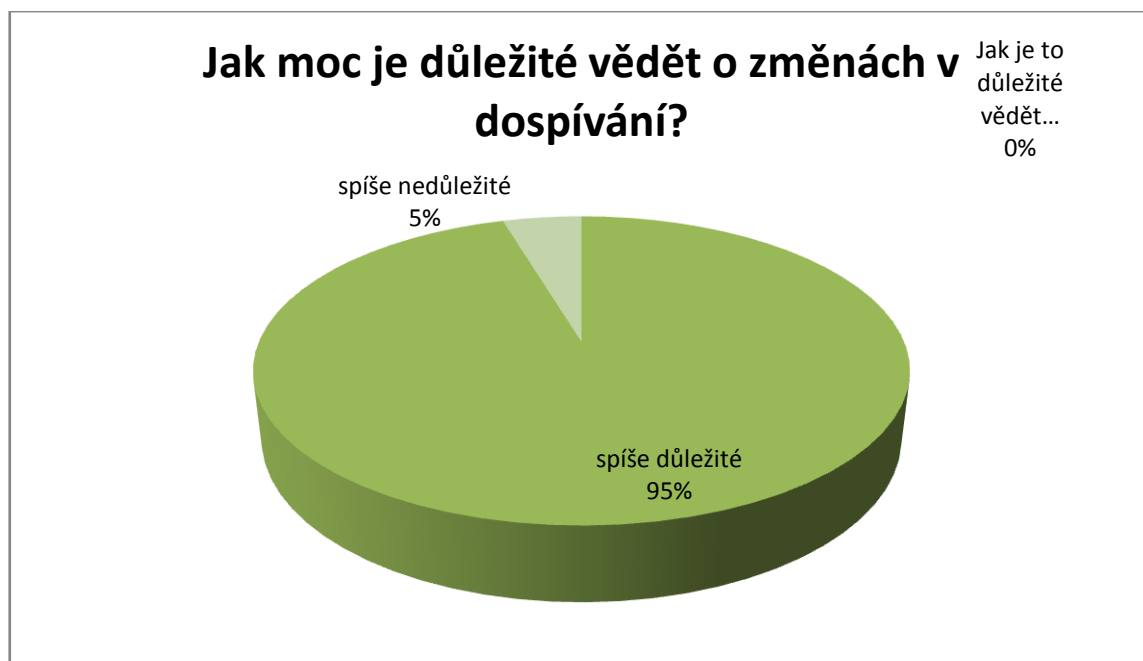
moc důležité	109
spíše důležité	105
středně důležité	53
spíše není důl.	8
vůbec není důl.	5

Graf č. 5 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak si myslí, že je důležité vědět o změnách souvisejících s dospíváním (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

Komentář k otázce č.5 : Většina dospívajících si myslí, že je velmi důležité vědět o změnách v období dospívání, jednalo se o 109 respondentů, spíše důležitá je tato otázka pro 105 respondentů a středně důležitá je to pro 53 respondentů. Což dělá celkem 267 respondentů, pro které je tato otázka důležitá, což činí 95% respondentů.

Graf č. 6 :Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak si myslí, že je důležité vědět o změnách souvisejících s dospíváním (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

Otázka č. 6 : Kde se o dospívání nejčastěji dovídáš? (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) Od spolužáků a kamarádů, vrstevníků,

B) z internetu, časopisů, literatury,

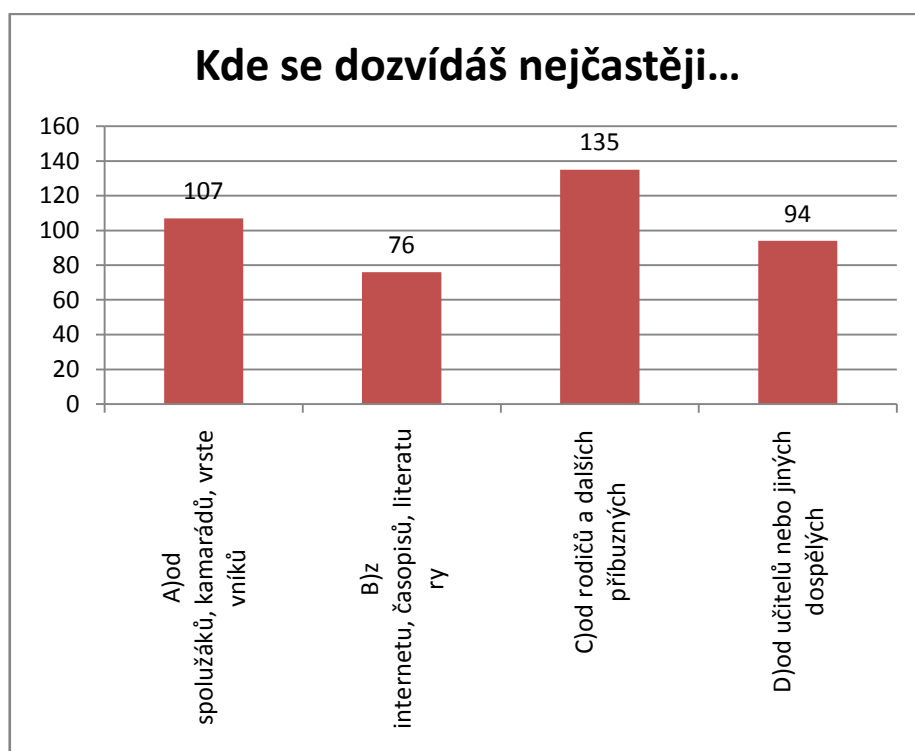
C) od rodičů, dalších příbuzných,

D) od učitelů nebo jiných dospělých.

Tabulka č. 10 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	107
B)z internetu, časopisů, literatury	76
C)od rodičů a dalších příbuzných	135
D)od učitelů nebo jiných dospělých	94

Graf č. 7 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 278$).

Komentář k otázce č.6 : Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že většina do výzkumu zapojených dospívajících čerpá informace nejčastěji od rodičů nebo další příbuzných, učitelů nebo jiných dospělých osob. V součtu je to 229 respondentů, kteří uvedli, že čerpají informace těmito způsoby. Proti tomu z internetu, časopisů a další literatury čerpá jen 76 respondentů.

ázka č. 6, výsledky rozdělené podle jednotlivých škol:

Tabulka č. 11 : Rozdělení vzorku respondentů ze ZŠ M, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v kumulativních i relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 77$).

ZŠ M : Kde se dozvídáš nejčastěji...	počet	%
A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	25	32,47
B)z internetu, časopisů, literatury	22	28,57
C)od rodičů a dalších příbuzných	23	29,87
D)od učitelů nebo jiných dospělých	7	9,09
	77	

Tabulka č. 12 : Rozdělení vzorku respondentů ze ZŠ S, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v kumulativních i relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 88$).

ZŠ S : Kde se dozvídáš nejčastěji...	počet	%
A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	16	18,18
B)z internetu, časopisů, literatury	17	19,32
C)od rodičů a dalších příbuzných	30	34,09
D)od učitelů nebo jiných dospělých	25	28,41
	88	

Tabulka č. 13 : Rozdělení vzorku respondentů ze ZŠ N, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v kumulativních i relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 157$).

ZŠ N : Kde se dozvídáš nejčastěji...	počet	%
A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	29	18,47
B)z internetu, časopisů, literatury	18	11,46
C)od rodičů a dalších příbuzných	61	38,85
D)od učitelů nebo jiných dospělých	49	31,21
	157	

Tabulka č. 14 : Rozdělení vzorku respondentů ze ZŠ D, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v kumulativních i relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 127$).

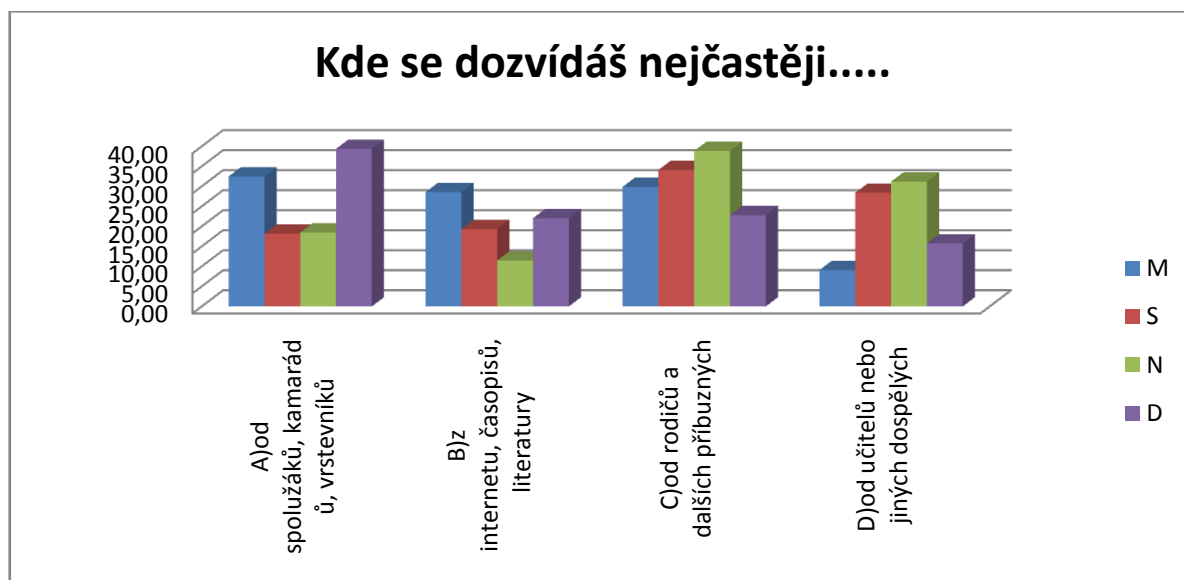
ZŠ D : Kde se dozvídáš nejčastěji...	počet	%
A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	50	39,37
B)z internetu, časopisů, literatury	28	22,05
C)od rodičů a dalších příbuzných	29	22,83
D)od učitelů nebo jiných dospělých	20	15,75

127

Tabulka č. 15 : Rozdělení vzorku respondentů ze všech sledovaných ZŠ, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 449$).

Kde se dozvídáš nejčastěji...	M	S	N	D
A)od spolužáků, kamarádů, vrstevníků	32,47	18,18	18,47	39,37
B)z internetu, časopisů, literatury	28,57	19,32	11,46	22,05
C)od rodičů a dalších příbuzných	29,87	34,09	38,85	22,83
D)od učitelů nebo jiných dospělých	9,09	28,41	31,21	15,75

Graf č. 8 : Rozdělení vzorku respondentů ze všech sledovaných ZŠ, a to podle toho, jak se o dospívání dozvídají nejčastěji (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 449$).

Otázka č. 7 a 8

Se spolužáky nebo kamarády se bavím o dospívání, protože...

Na internetu nebo v literatuře čerpám informace, protože...

Komentář k otázkám č. 7 a 8 : Na otevřené otázky č. 7 a 8 odpovědělo daleko méně respondentů. Ti, kteří odpověděli, uvádějí následující skutečnosti.

Se spolužáky a kamarády se baví spíše z legrace, dělají si z témat souvisejících s dospíváním vtipy. Další, co respondenti uvádějí, je, že se s kamarády baví o otázkách dospívání z důvodu, že jsou ve stejném věku a zajímají je stejné věci. Stejně věci vyhledávají a stejné informace jsou pro ně zajímavé.

Na internetu čerpají respondenti informace hlavně proto, že se jedná o anonymní zdroj, nikdo je nevidí, nemusí se stydět a mohou si zjistit cokoli. Dále pak z důvodu, že na internetu jsou informace o dospívání a sexuální výchově doplněny o obrázky nebo videa, což dospívající láká.

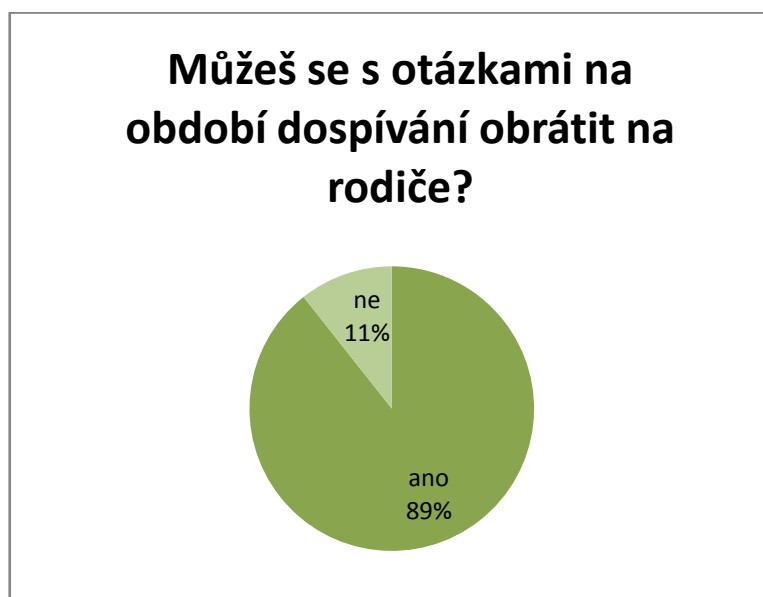
Otázka č. 9

Můžeš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obrátit na rodiče? Ano - ne.

Tabulka č. 16 : Rozdělení vzorku respondentů, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 282$).

ano	252	89%
ne	30	11%

Graf č. 9 : Rozdělení vzorku respondentů, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 282$).

Komentář k otázce č. 9 : 89% respondentů uvádí, že se může v otázkách o dospívání obrátit na svoje rodiče. Z toho vyplývá poměrně velká otevřenost mezi těmito generacemi.

Tabulka č. 17 : Rozdělení vzorku respondentů ze školy M, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 42$).

ZŠ M : Můžeš se obrátit na rodiče?	počet	%
ano	40	95,24
ne	2	4,76

42

Tabulka č. 18 : Rozdělení vzorku respondentů ze školy S, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 66$).

ZŠ S : Můžeš se obrátit na rodiče?	počet	%
ano	57	86,36
ne	9	13,64

66

Tabulka č. 19 : Rozdělení vzorku respondentů ze školy N, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 95$).

ZŠ N : Můžeš se obrátit na rodiče?	počet	%
ano	91	95,79
ne	4	4,21

95

Tabulka č. 20 : Rozdělení vzorku respondentů ze školy D, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 98$).

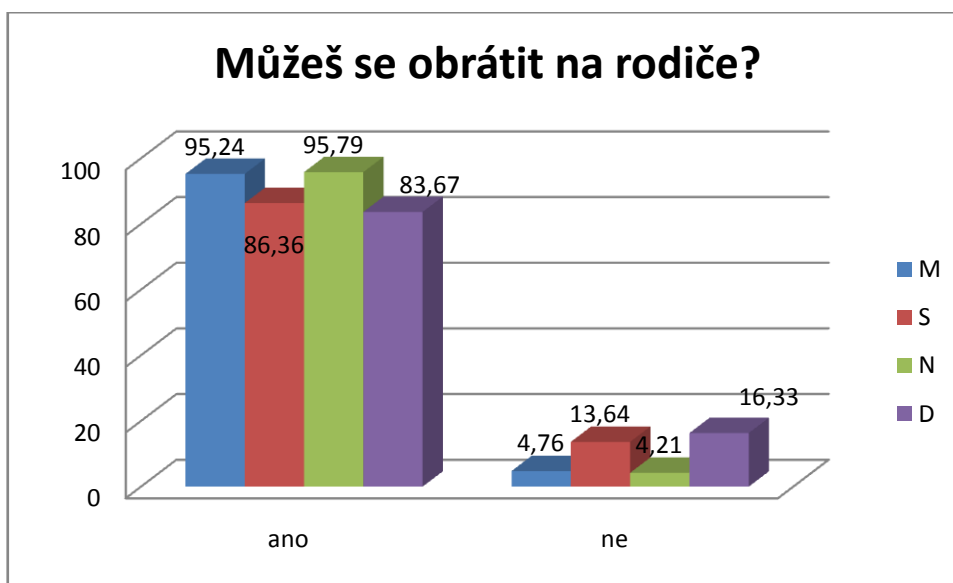
ZŠ D : Můžeš se obrátit na rodiče?	počet	%
ano	82	83,67
ne	16	16,33

98

Tabulka č. 21 : Rozdělení vzorku respondentů ze všech škol, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních i kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 301$).

Můžeš se obrátit na rodiče?	M	S	N	D
ano	95,24	86,36	95,79	83,67
ne	4,76	13,64	4,21	16,33

Graf č. 10 : Rozdělení vzorku respondentů ze všech škol, a to podle toho, jestli se mohou o otázkách s dospíváním obrátit na rodiče (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 301$).

Otázka č. 10

Chceš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obracet na rodiče? Ano - ne.

Tabulka č. 22 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jestli se mohou s otázkami o dospívání obrátit na rodiče (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i= 280$).

Ano	170
Ne	110

Graf č. 11 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jestli se mohou s otázkami o dospívání obrátit na rodiče (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 280$).

Komentář k otázce č. 10: Oproti otázce č. 9 z výzkumu vyplynulo, že sice se dospívající mohou obrátit na rodiče, ale už méně často se na ně chtějí obracet. Čili mohou, ale nechtějí.

Otázka č. 11

Pokud ano, tak na rodiče se obracíš, protože.... (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) mají zkušenosti a vědomosti,

B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady,

C) mají mou důvěru,

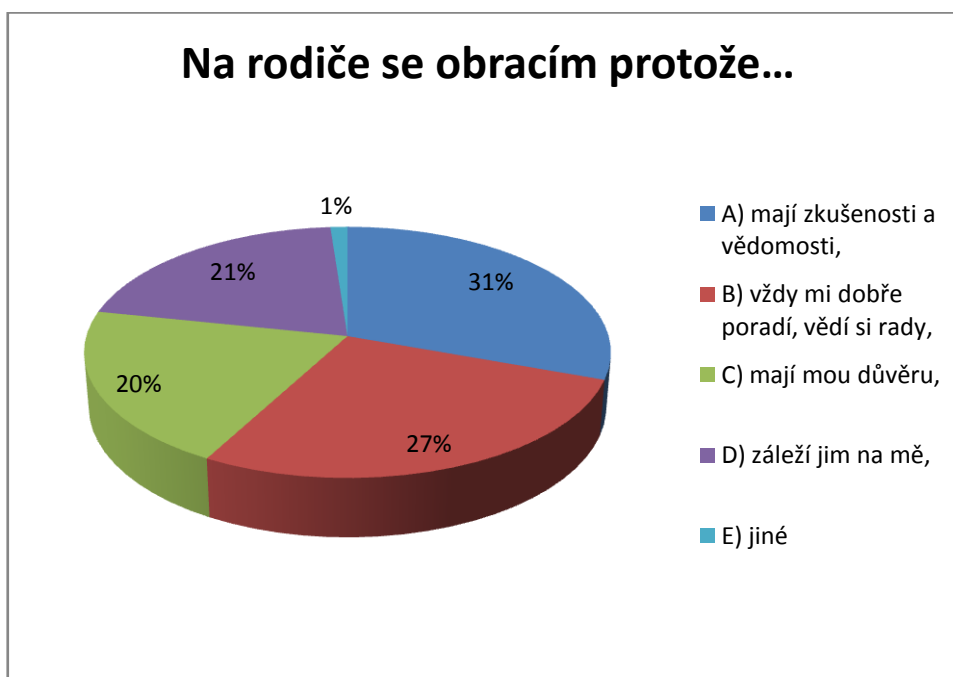
D) záleží jim na mě,

E) jiné (doplň)

Tabulka č.23:Rozdělení vzorku respondentů podle toho, proč se mohou na rodiče obrátit s otázkami o dospívání (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=423$).

A) mají zkušenosti a vědomosti,	129
B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady,	116
C) mají mou důvěru,	86
D) záleží jim na mě,	87
E) jiné	5

Graf č. 12 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, proč se mohou na rodiče obrátit s otázkami o dospívání (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=423$).

Komentář k otázce č. 11 : Jak je vidět z grafu, většina dospívajících si myslí, že rodiče mají zkušenosti a vědomosti (31%), umí dobře poradit a vědí si rady (27%).

Otázka č. 12

Pokud ne, tak na rodiče se neobracíš, protože....(zakroužkuj jednu nebo více možností).

A) stejně mě nevyslechnou, nemají čas nebo nejsou ochotni si ho udělat,

B) nerozumí mi, nechápou, jak se cítím, mají jiné názory,

C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to,

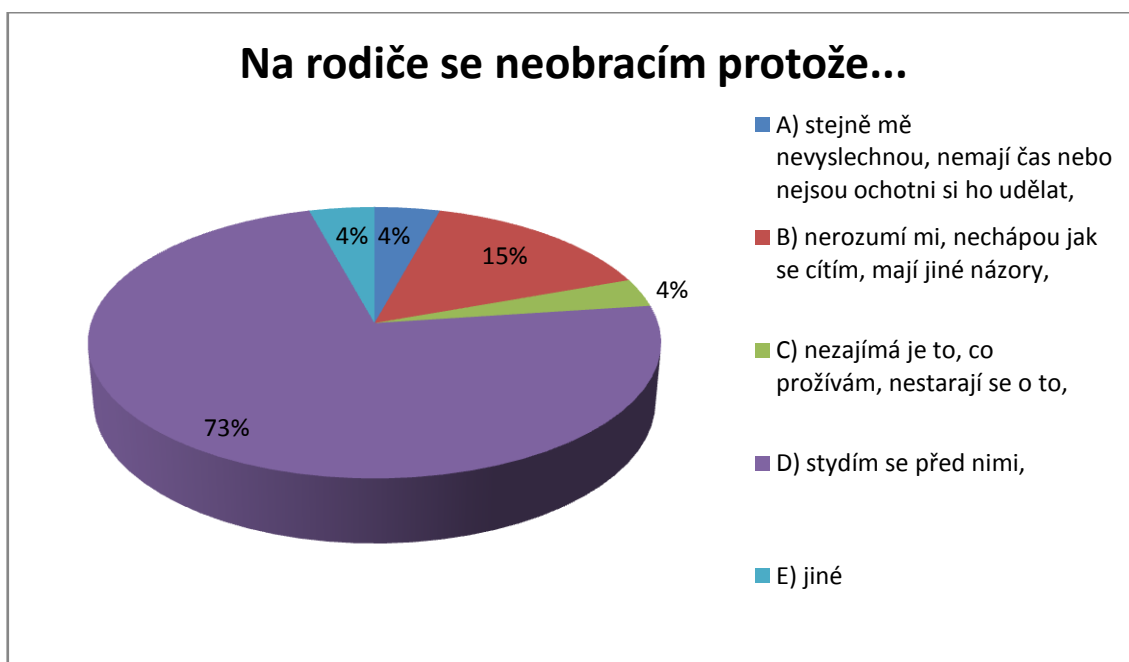
D) stydím se před nimi,

E) jiné (doplň)

Tabulka č.24:Rozdělení vzorku respondentů podle toho, proč se nemohou na rodiče obrátit s otázkami o dospívání (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=118$).

A) stejně mě nevyslechnou, nemají čas nebo nejsou ochotni si ho udělat,	5
B) nerozumí mi, nechápou, jak se cítím, mají jiné názory,	18
C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to,	4
D) stydím se před nimi,	86
E) jiné	5

Graf č. 13 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, proč se nemohou na rodiče obrátit s otázkami o dospívání (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=118$).

Komentář k otázce č. 12 : Z grafu je vidět, že většina dospívajících se před svými rodiči stydí hovořit na témata týkající se dospívání. Uvádí to 73% dotázaných respondentů.

Otázka č. 13

Nabízejí ti tvoji rodiče sami možnost poradit se o otázkách dospívání? Odpověď na tvoje otázky?

Velmi často1.....2.....3.....4.....5 vůbec nikdy

Tabulka č. 25 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jestli jim rodiče sami nabízejí možnost poradit se o dospívání (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 277$).

1)velmi často	27
2)často	58
3)přiměřené	80
4)téměř nikdy	60
5)vůbec nikdy	52

Otázka č. 14

Tuto rodičovskou aktivitu/pasivitu hodnotím

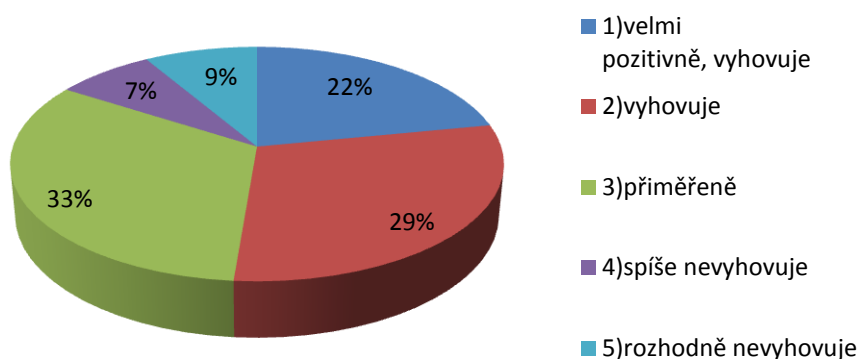
Velmi pozitivně, vyhovuje mi to 1.....2.....3.....4.....5 negativně, rád bych to dělal/a jinak.

Tabulka č. 26 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak tuto rodičovskou aktivitu hodnotí (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 269$).

1)velmi pozitivně, vyhovuje	59
2)vyhovuje	79
3)přiměřeně	88
4)spíše nevyhovuje	20
5)rozhodně nevyhovuje	23

Graf č. 14 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, jak tuto rodičovskou aktivitu hodnotí (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100\%$, $n_i = 269$).

Tuto rodičovskou aktivitu hodnotím...

Otázka č. 15

Největší důvěru, co se týká pravdivosti a objektivity informací, mám k

A) odborné literatuře, knihám, časopisům

B) internetu

C) kamarádům

D) rodičům

E) odborníkům

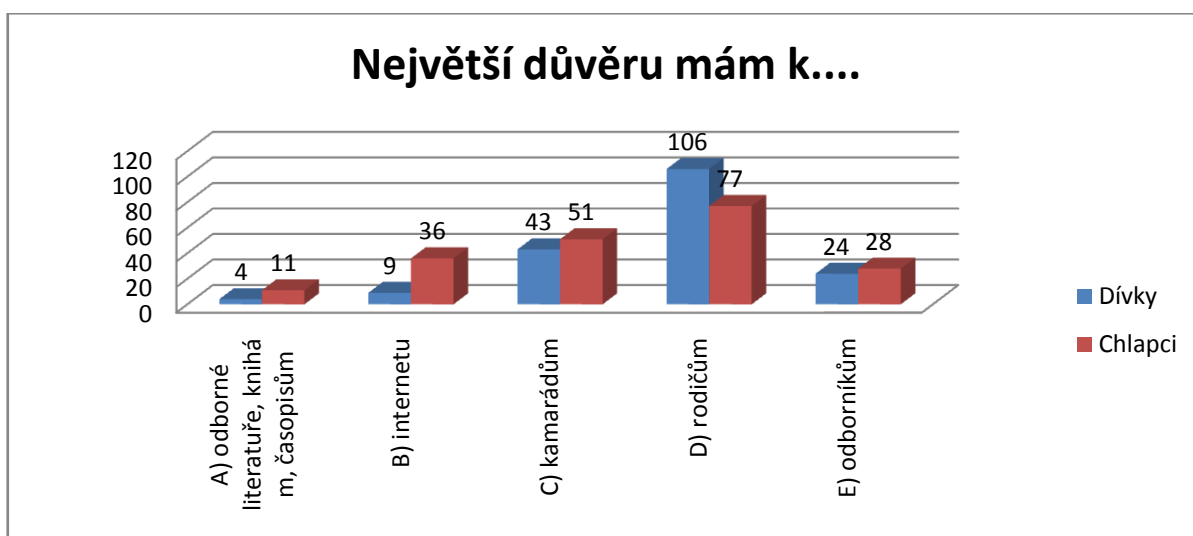
Tabulkač. 27 : Rozdělení vzorku respondentů podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 389$).

A) odborné literatuře, knihám, časopisům	15
B) internetu	45
C) kamarádům	94
D) rodičům	183
E) odborníkům	52

Tabulka č. 28 : Rozdělení vzorku respondentů podle pohlaví a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i = 389$).

	Dívky	Chlapci
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	4	11
B) internetu	9	36
C) kamarádům	43	51
D) rodičům	106	77
E) odborníkům	24	28

Graf č. 15 : Rozdělení vzorku respondentů podle pohlaví a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních četnostech, $n_i=389$).

Komentář k otázce č.15 : Jak je patrné z grafu, největší důvěru mají dospívající k rodičům, a to dívky větší důvěru než chlapci, ti zase dominují v důvěře k internetu a kamarádům.

Tabulka č. 29 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=73$).

ZŠ M : Největší důvěru mám k ...	počet	%
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	5	6,85
B) internetu	10	13,70
C) kamarádům	21	28,77
D) rodičům	29	39,73
E) odborníkům	8	10,96

73

Tabulka č. 30 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 92$).

ZŠ S : Největší důvěru mám k ...

	počet	%
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	6	6,52
B) internetu	11	11,96
C) kamarádům	29	31,52
D) rodičům	41	44,57
E) odborníkům	5	5,43

92

Tabulka č. 31 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 134$).

ZŠ N : Největší důvěru mám k ...

	počet	%
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	3	2,24
B) internetu	12	8,96
C) kamarádům	20	14,93
D) rodičům	70	52,24
E) odborníkům	29	21,64

134

Tabulka č. 32 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v kumulativních relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i= 127$).

ZŠ D : Největší důvěru mám k ...

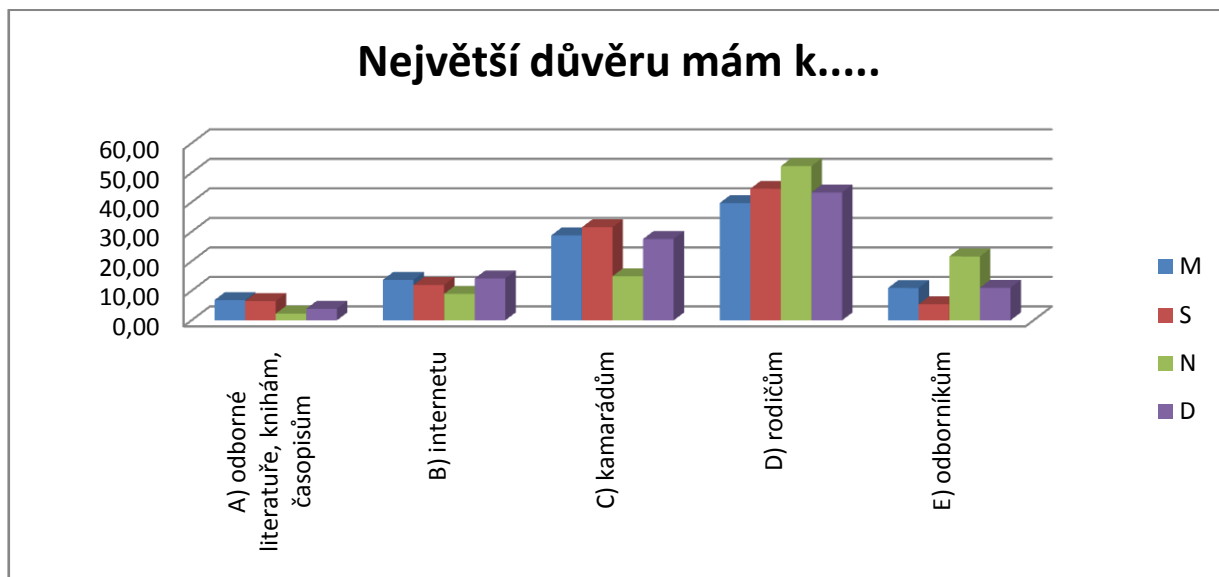
	počet	%
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	5	3,94
B) internetu	18	14,17
C) kamarádům	35	27,56
D) rodičům	55	43,31
E) odborníkům	14	11,02

127

Tabulka č. 33 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=426$).

Největší důvěru mám k...	M	S	N	D
A) odborné literatuře, knihám, časopisům	6,85	6,52	2,24	3,94
B) internetu	13,70	11,96	8,96	14,17
C) kamarádům	28,77	31,52	14,93	27,56
D) rodičům	39,73	44,57	52,24	43,31
E) odborníkům	10,96	5,43	21,64	11,02

Graf č. 16 : Rozdělení vzorku respondentů podle základní školy a zároveň podle toho, k jakému zdroji informací mají největší důvěru (údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i=100\%$, $n_i=426$).

Komentář k otázce č. 15 : Překvapující pro mě bylo zjištění, že děti na základní škole N, sídlištní škole, kde děti se svými rodiči bydlí nejčastěji v panelákových bytech a vídají se i odpoledne venku na sídlišti a na hřišti, uvádějí jako nejdůvěryhodnější zdroj rodiče. Tuto odpověď bych čekala spíše na škole menší, komunitního charakteru.

4.5 Prezentace výsledků druhé etapy výzkumu

Rozhovory s vybranými učiteli

Rozhovory byly vedeny s náhodně vybranými učiteli ze základních škol označených D, M, N, S. Rozhovory jsem vedla v období provádění dotazníkového šetření na těchto školách, to je v období leden-únor 2017. Rozhovory byly vedeny osobně, tváří v tvář. Rozhovory byly vedeny volně. Všechny 4 dotazované učitele osobně dlouhodobě znám, máme k sobě výborně fungující pracovní vztah. Učitelé odpovídali rádi a ochotně. U rozhovorů jsem si dělala písemné poznámky s nejdůležitějšími body.

Rozhovory s těmito učiteli by měly dotvořit výzkum a pohled na zkoumané otázky. Měly by dát výsledkům výzkumu jasnější rozměry. Navíc pohled dospělých osob působících v oblasti školství několik let může být odlišný od pohledu samotných

respondentů. Učitelé byli čtyři, vždy jeden učitel z každé školy (školy označeny D, M, N, S).

Učitelka ze školy D má více než 15 let praxi v oblasti výuky přírodopisu a občanské nauky a později též výchovného poradenství, v současnosti vykonává funkci ředitelky školy. Učitelka D uvádí: *“Děti a zvláště dívky jsou teď nějaké rychlejší. My jsme se sotva odvážily podívat se na kluky a holky se dnes s chlapci na chodbě objímají, někteří i líbají. I když jsou napomínáni, stále se to opakuje. Vůbec se nestydí.”* Dále sděluje: *“...co jsme my dříve považovali za osobní, intimní záležitost, je dnes často propíráno ve třídě a na internetu. Žáci sdílí svoje fotografie, informace o svém vztahu, hádce, rozchodu apod. na sociálních sítích...”*.

Učitelka ze školy M je 12 let metodičkou prevence, na škole učí více než 20 let. Ve škole zajišťuje a organizuje realizaci preventivních programů a dalších školních aktivit. S dětmi je v neustálém styku, je taková školní „zповědní vrba“. Učitelka M uvádí: *“Nedělám si iluze. Chlapci v 8. třídě i dříve sledují na internetu nevhodná videa s pornografickou tematikou. Potom řeší, jestli budou také tak výkonní, jako jsou herci v těchto filmech, jsou ve stresu, protože nejsou tak dobře vybaveni jako tito muži apod. Způsobuje to v jejich duši nejistotu, chaos, zklamání, depresi a vytváří nereálné představy o sexuálním životě v dospělosti.”*

Učitelka ze školy N je 8 let výchovným poradcem, učí přírodopis více než 20 let. Ve škole se specializuje na řešení výchovně vzdělávacích potíží u žáků na 2. stupni. Obává se o další osud dnešních dospívajících. Říká: *“Kluci budou sedět u internetu a holky se budou snažit ulovit po barech a diskotékách nějakého dárce spermatu, aby mohly mít děti. Komunikovat přes počítač je snadné, nemusí se stydět, červenat apod., ale v reálném světě je to jiné. Dívky odpovídají spontánně, nedá se předvídat reakce a pro tyto chlapce to může být nepřekonatelná překážka.”*

Rozhovor jsem vedla i s učitelkou ze školy S. Je výchovná poradkyně, třídní učitelka a má více než 20 letou praxi. Řeší záležitosti týkající se rizikového chování, záškoláctví, závislosti, poruchy příjmu potravy, prevenci pohlavně přenosných onemocnění, vztahy v třídním kolektivu apod. Názor učitelky S: *“V dnešní době jsou děti ohroženy tolika různými riziky, musíme je před těmito riziky varovat a ukázat jim jiný, lepší a zdravější způsob života.”*

Dále sděluje, že :“...ze všech koutů na nás číhá tlak, stres, nervozita. V dnešním světě není možné se těmto jevům vyhnout. A tyto děti nevědí, jak tento tlak zvládat. Proto mají větší tendenci se uchýlovat k rizikovým řešením, jako je alkohol, kouření apod. Navíc i my dospělí jim nedáváme zrovna dobré příklady chování. Stále někam spěcháme, telefonujeme, koukáme do telefonu, kouříme, chodíme do hospody. Kde by se ty děti naučily jinému chování?”

4.6 Zhodnocení výzkumných předpokladů

Na začátku výzkumu jsem si kladla následující výzkumné předpoklady:

- 1) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že s nimi rodiče sledované téma dospívání a sexuální výchovy nekomunikuje.
- 2) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že ke zjišťování informací o dospívání a otázkách sexuální výchovy používají nejčastěji jiný zdroj informací, než jsou informace od rodičů.

Především z otázek č. 4, 5, 6, 9, 10 a 11 vyplývá, že dospívající se o otázky sexuální výchovy zajímají, myslí si, že jsou tyto vědomosti důležité, mohou o těchto otázkách s rodiči komunikovat, protože k nim mají největší důvěru, rodiče mají zkušenosti a vědomosti a umí vždy dobře poradit. První výzkumný předpoklad se potvrdil.

Většina respondentů uvádí, že se o otázkách dospívání a sexuální výchovy dozvídají nejčastěji od rodičů a jiných dospělých, jak to vyplývá z otázek č. 6 a 15. Dozvídají se žádoucí informace nejčastěji od rodičů a dalších příbuzných a učitelů a jiných odborníků. Druhý výzkumný předpoklad se tedy nepotvrdil.

Učitelé uvádějí, že děti se v oblasti sexuální výchovy za poslední roky hodně změnily. Jsou stále rychlejší, vyspělejší fyzicky, otevřenější vůči různým způsobům sexuálních aktivit. Čím dál tím méně věcí a činností je tabu, méně věcí označují za svoje soukromí a osobní záležitost. Pojmy jako intimita, tajemství, zdrženlivost, čekání, první láska apod. dnešním mladým nic neříkají.

Díky čím dál se rozšiřující dostupnosti internetu se informují často zbytečně dopředu, často nevhodným způsobem, často se dostávají k nevhodnému obsahu internetu apod. Tento obsah potom dále šíří mezi své kamarády a vrstevníky, ale nejen tam. Učitelé uvádějí, že děti na prvním stupni ZŠ, které mají staršího sourozence, jsou často v sexuálním vzdělávání o mnoho dál než jejich vrstevníci, což není nic pozitivního. Dospívající jsou potom vystaveni velkému a zbytečnému tlaku, a to ve chvíli, kdy jejich sexuální život v realitě neodpovídá shlédnutým videím z internetu. Obzvláště mladí muži mohou mít potíže s potencí a sexuálními praktikami s reálnou ženou.

Pokud jsme se s učiteli bavili o kamarádech, sexuální výchova a její aspekty bývají spíše součástí nadávek a posměšků vůči spolužákům. Názvy jednotlivých

pohlavních orgánů nebo aktivit neumí děti adekvátně vysvětlit, ale nadávají takovými slovy svým spolužákům.

4.7 Závěr praktické části

V úvodu praktické části jsem si kladla za cíl výzkumu zjištění stavu, do jaké míry jsou děti informovány o otázkách dospívání, z jakých zdrojů se děti informují, jestli jsou informovány svými rodiči či zda-li o to dospívající vlastně vůbec stojí. Kde a jak se dospívající o těchto záležitostech informují. Jakou roli hrají v této výchovné komunikaci rodiče a jakou učitelé.

Předpokládala jsem, že většina dětí si zjišťuje tyto informace spíše na internetu nebo od kamarádů. Z výzkumu ale vyplynulo, že většina dospívajících řeší otázky spojené s dospíváním především se svými rodiči.

Dospívající se o otázky spojené s dospíváním velmi zajímají, považují je za velmi důležité. Stojí o tyto informace, aby věděli, co je v životě čeká. Podle sdělení dospívajících rodiče sami nabízejí pomoc s vyřešením těchto otázek, což děti hodnotí veskrze pozitivně.

5. Diskuse

Poznávání stylů výchovy, rodiny, jejích výchovných interakcí probíhajících v prostředí, které dítě nejvíce ovlivňuje je důležitou součástí práce sociálního pedagoga. Proměna rodiny až do současnosti, ale i proměna celé společnosti, s sebou přináší velkou různorodost sociálního, kulturního, ale i náboženského prostředí jednotlivých rodin.

Tato bakalářská práce je zaměřena na rodinu, její výchovné styly, její typické znaky a také na vliv výchovných stylů na vývoj osobnosti dítěte. Její praktická část je věnována výzkumnému šetření, ve kterém byly zjišťovány postoje dětí k období dospívání, jak se o tomto období dozvídají, kde čerpají informace a jakou roli v tomto procesu hrají rodiče.

Rodina, širší rodina a domov dítěti předurčuje, zda dítě bude jednou v životě šťastné, vyrovnané a jeho život bude stát na pevných základech. Dospívající potřebuje především lásku rodičů, která musí být upřímná a opravdová, ale musí jí dostatečně vnímat a prožívat. Zároveň je ale každý dospívající trochu jiný. Každý představuje jedinečnou bytost, a proto je nutné, aby jej rodiče přijímali a respektovali jeho osobnost. Zároveň jsou ale důležitá i pravidla, schopnost klást na dospívajícího požadavky a kontrolovat jejich plnění.

Pomocí dotazníkového šetření jsem u dospívajících zjišťovala, jaké jsou jejich postoje k otázkám dospívání, co ovlivňuje tvorbu jejich názorů na toto období a jak se utváří jejich současný pohled na toto období našeho života.

Díky tomu, že se jedná o školy, se kterými dlouhodobě spolupracuji, můžu se domnívat, že se jedná o školy aktivní, zajímavější se o svoje žáky. Tyto školy pro svoje žáky organizují celou řadu besed a přednášek o období dospívání, čili tito žáci mohou být více informovaní, více odvážní, více otevření těmto informacím, než žáci na některých jiných školách.

Rozhovory se zkušenými pedagogy potvrdily, že žijeme v rychle se měnící době, navíc v době moderní techniky, což ovlivňuje i způsoby získávání informací nejen o období dospívání. Zejména temperament dospívajících, ale i jejich hodnotová orientace a celkový postoj k životu jsou tímto ovlivněny. Velký vliv na způsoby

komunikace v každé rodině má také výchova ve zkoumaných rodinách a osobnostní vlastnosti a projevy dětí i vlastnosti jejich rodičů.

6. Závěr

V současné složité společenské situaci nelze přesně říci, které znalosti, vlastnosti a chování budou i v budoucnu oceňovány a v jaké míře budou pozitivně hodnoceny. Nikdo nenabízí konkrétní odpovědi, ale spíše návody k zamyšlení se nad jednotlivými tezemi různých autorů. Většina literatury neodpovídá konkrétně na jednotlivé otázky, spíše vyvolává ve čtenáři otázky další, jdoucí dál a hlouběji v daném tématu.

Není výjimkou setkat se s různě smýšlejícími rodinami, především co se týká přístupu k dětem, nebo nutnosti je informovat o nejrůznějších milnících našeho života. Setkávání se s netradičními postupy a jinými přístupy k výchově je v dnešní době běžné, zejména díky rozšíření přístupu k internetu a tím pádem velké dostupnosti celé řady informací, ale i otevřené hranice umožňují mnoha rodinám jít za lepším životem a vybrat si zemi, kde se jim a jejich dětem bude lépe žít. Přinášejí si samozřejmě svoje názory, zvyklosti a svůj pohled na výchovu vlastních dětí. Proto je velmi důležité sledovat různé varianty výchovy a přistupovat k nim s aktivní tolerancí.

Ve své práci jsem se zabývala komunikací mezi rodiči a dětmi a přístupy k informování dětí o důležitých aspektech našeho života, především v oblasti dospívání a sexuální výchovy.

Jak vyplývá z výzkumu, dospívající se baví se svými rodiči o těchto otázkách, mají k rodičům největší důvěru ze všech uváděných zdrojů. Přesto je hledání na internetu důležitou součástí života mladých lidí. Internet hraje v jejich životech důležitou a stále narůstající roli.

7. Seznam použité literatury a zdrojů

CENKOVÁ, T. *Jak přežít pubertu svých dětí*. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2913-8.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 978-80-7315-185-0.

GIDDENS, A. *Třetí cesta, Obnova sociální demokracie*, MF 2001, ISBN 80-204-0906-8.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.

HORÁK, J.; KRATOCHVÍL, M.; PAŘÍZEK, V. *Základy pedagogiky*. Liberec : TUL, 2001. ISBN 80-7083-534-6.

HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha : Sociol.nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-68-0.

HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patológia*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2004. ISBN 80-8055-926-0.

JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J.; NĚMEC, J.; PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha : Themis, 2005. ISBN 80-7312-038-0.

KOMENDA, A. *Sociální deviace: Historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-244-0019-7.

KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Život s deprivanty I., II.: Zlo na každý den. Základy stupidologie*. Praha : Galén, 2001. ISBN 80-7262-089-4.

KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-411-3.

LORENZ, K.; PŘÍHODA, P. *8 smrtelných hříchů civilizace*, Praha: Leda, 2014. ISBN 978-80-7335-239-4.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*, MU, Brno, 1995. ISBN 8021010703.

MATĚJČEK, Z., LANGMAIER, K. *Počátky našeho duševního života*, Praha: Panorama, 1986. ISBN 11-060-86.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. přep. a rozš. vydání. Praha, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MERKLE, R. *Láska a žárlivost*, Pragma 1997, ISBN 80-7205-485-6.

Občanský zákoník, § 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., [cit.29.3.2017], dostupný z <http://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-3/>.

PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*, Amosium, Ostrava, 1995. ISBN 80-85498-27-8.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-1916-3.

PETERKOVÁ, M. *Výchovné styly v rodině* [online], [cit.29.3.2017], dostupný z <http://www.psyx.cz/vychovne-styly-v-rodine/>.

PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. Překlad Eva Vyskočilová. 4. vydání Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-X.

POSPÍŠIL, R. *Úvod do pedagogiky* [online], Brno, Pedagogická fakulta Masarykovy university, 2009, [cit.29.3.2017], dostupný z http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/cile.html.

PROKEŠ, J. *Školní pedagogika, učební text* [online],[cit.29.3.2017], dostupný z <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/>.

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Grada Publishing, 2012. ISBN 978-20-247-4033-1.

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*, Portál 2009, ISBN: 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 292 s, ISBN 80-7178-029-4.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3.

STAŠOVÁ, L. *Rodina jako výchovný a sociální činitel*. In: KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V., et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 58-78. ISBN 80-7315-004-2.

STOJAN, M. *Přehled obecných pedagogických kategorií*. 2. doplněné vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2003. ISBN 80-7204-323-4.

ŠALAMOUNOVÁ, P., CHALOUPKOVÁ, J. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2004. ISBN 80-7330-062-1.

ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky*, VŠCHT Praha 2008, ISBN 978-80-7080-690-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VESELÁ, J.; KANIOKOVÁ-VESELÁ, P. *Sociologické aspekty managementu*. Grada: Publishing a.s., 2011. ISBN 978-20-247-2792-9.

Všeobecná encyklopedie, 6. p/r. 1. vydání. Praha : DIDEROT, 1999. ISBN 80-902555-8-2.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, Portál 1998, ISBN 80-7178-269-6.

8. Seznam použitých příloh

Příloha č. 1. Dotazník použitý ve výzkumné etapě 1

Příloha č. 2. Ukázka vyplněných dotazníků

Příloha č. 1

Dotazník :

Vážený respondente,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku na téma „*Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání*“, který je součástí mé bakalářské práce na Jihočeské universitě, Pedagogické fakultě.

Dotazník má 15 otázek, jeho vyplnění trvá maximálně 15 minut a je zcela anonymní.

Děkuji za spolupráci.

1. Jsem dívka - chlapec. (zakroužkuj)

2. Je mi 12 let - 13 let - 14 let - 15 let (zakroužkuj)

3. Mojí mamince jelet.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání.(zakroužkuj)

Mému tatínkovi jelet.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání.(zakroužkuj)

4. Zajímáš se o otázky související s obdobím dospívání nebo vstupem do dospělého života (samostatnost, rozpory s rodiči, sebevědomí, partnerství, pohlavní orgány a jejich funkce, erotika, mazlení, dotyky, pohlavní styk, těhotenství, ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi, antikoncepce)? Ano – ne. (zakroužkuj)

5. Jak moc si myslíš, že je důležité vědět o těchto změnách, které tě v životě čekají?

Moc důležité 1.....2.....3.....4.....5 vůbec to není důležité

6. Kde se o dospívání nejčastěji dovídáš?(zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) Od spolužáků a kamarádů, vrstevníků,

B) z internetu, časopisů, literatury,

C) od rodičů, dalších příbuzných,

D) od učitelů nebo jiných dospělých.

7. Se spolužáky nebo kamarády se bavím o dospívání, protože

.....
.....
.....

8. Na internetu nebo v literatuře čerpám informace,
protože.....

.....
.....

9. Můžeš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obrátit na rodiče? Ano-ne.

10. Chceš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obracet na rodiče? Ano-ne.

11. Pokud ano, tak na rodiče se obracíš, protože...(zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) mají zkušenosti a vědomosti,

B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady,

C) mají mou důvěru,

D) záleží jim na mě,

E) jiné (doplň).....

12. Pokud ne, tak na rodiče se neobracíš, protože....(zakroužkuj jednu nebo více možností).

A) stejně mě nevyslechnou, nemají čas nebo nejsou ochotni si ho udělat,

B) nerozumí mi, nechápou jak se cítím, mají jiné názory,

C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to,

D) stydím se před nimi,

E) jiné (doplň).....

13. Nabízejí ti tvoji rodiče sami možnost poradit se o otázkách dospívání? Odpověďt na tvoje otázky?

Velmi často1.....2.....3.....4.....5 vůbec nikdy

14. Tuto rodičovskou aktivitu/pasivitu hodnotím

Velmi pozitivně, vyhovuje mi to 1.....2.....3.....4.....5 negativně, rád bych to dělal/a jinak

15. Největší důvěru, co se týká pravdivosti a objektivnosti informací mám k

A) odborné literatuře, knihám, časopisům

B) internetu

C) kamarádům

D) rodičům

E) odborníkům

Příloha č. 2

Ukázka vyplněných dotazníků

Vážený respondentě,
dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku na téma „Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání“, který je součástí mé bakalářské práce na Jihočeské universitě, Pedagogické fakultě.
Dotazník má 15 otázek, jeho vyplnění trvá maximálně 15 minut a je zcela anonymní.
Děkuji za spolupráci.

1. Jsem dívka - chlapec. (zakroužkuj)

2. Je mi 12 let - 13 let - 14 let - 15 let (zakroužkuj)

3. Moji mamince je 34 let.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání (zakroužkuj)

Mému tatínkovi je 36 let.

Má dokončené základní – střední - vysokoškolské vzdělání (zakroužkuj)

4. Zajímá se o otázky související s obdobím dospívání nebo vstupem do dospělého života (samostatnost, rozopy s rodiči, sebevědomí, partnerství, pohlavní orgány a jejich funkce, erotika, mazlení, dotyky, pohlavní styk, těhotenství, ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi, antikoncepce)? Ano - ne. (zakroužkuj)

5. Jak moc si myslíš, že je důležité vědět o těchto změnách, které tě v životě čekají?

Moc důležité 1 2 3 4 5 vůbec to není důležité

6. Kde se o dospívání nejčastěji dovídáš? (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) Od spolužáků a kamarádů, vrstevníků,

B) z internetu, časopisů, literatury,

C) od rodičů, dalších příbuzných,

D) od učitelů nebo jiných dospělých.

7. Se spolužáky nebo kamarády se bavím o dospívání,

protože já mě v tomto období.

8. Na internetu nebo v literatuře čerpám informace

protože když jsem byla na škole, tak jsem měla čas mi odpovědět

9. Můžeš se o otázkách nebo problémech s dospíváním obrátit na rodiče? Ano - ne.

10. Češeš se o otázkách nebo problémech s dospíváním obracet na rodiče? Ano - ne.

11. Pokud ano, tak na rodiče se obrácíš, protože..... (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) mají zkušenosti a vědomosti,

B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady,

C) mají mou důvěru,

D) záleží jim na mě,

E) jiné (doplň).....

12. Pokud ne, iak na rodiče se neobracíš, protože..... (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) stejně mě nevslechnou, nemají čas nebo nejsou ochotni si ho udělat,

B) nerozumi mi, nechápu jak se cítím, mají jiné názory,

C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to,

D) stydím se před nimi,

E) jiné (doplň).....

13. Nabízejí ti tvoji rodiče sami možnost poradit se o otázkách dospívání? Odpověď na tvoje otázky?

Velmi často 1 2 3 4 5 vůbec nikdy

14. Tuto rodičovskou aktivitu pasivitu hodnotím

Velmi pozitivně, vyhovuje mi to 1 2 3 4 5 negativně, rád bych to dělal/a jinak

15. Největší obvěru, co se týká pravdivosti a objektivnosti informací mám k

A) odborné literatuře, knihám, časopisům

B) internetu

C) kamarádům

D) rodičům

E) odborníkům

Moc děkuju za tyhle dvě hodiny,
bylo to super. Díky

Vážený respondente,
dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku na téma „Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání“, který je součástí mé bakalářské práce na Jihočeské univerzitě, Pedagogické fakultě.

Dotazník má 15 otázek, jeho vyplnění trvá maximálně 15 minut a je zcela anonymní.
Děkuji za spolupráci.

1. Jsem dívka / chlapec. (zakroužkuj)

2. Je mi 12 let - 13 let - 14 let - 15 let (zakroužkuj)

3. Moji mamince je 33 let

Má dokončené základní / střední / vysokoškolské vzdělání. (zakroužkuj)

Mému tatínkovi je 46 let

Má dokončené základní / střední / vysokoškolské vzdělání. (zakroužkuj)

4. Zajímá se o otázky související s obdobím dospívání nebo vstupem do dospělého života (samostatnost, rozpony s rodiči, sebevědomí, partnerství, pohlavní orgány a jejich funkce, erotika, mazlení, dotyky, pohlavní styk, těhotenství, ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi, antikoncepce)? Ano / ne. (zakroužkuj)

5. Jak moc si myslíš, že je důležité vědět o těchto změnách, které tě v životě čekají?
Moc důležité 1 2 3 4 5 vůbec to není důležité

6. Kde se o dospívání nejčastěji dovídáš? (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) Od spolužáků a kamarádů, vrstevníků.

B) z internetu, časopisů, literatury.

C) od rodičů, dalších příbuzných.

D) od učitelů nebo jiných dospělých.

7. Se spolužáky nebo kamarády se bavím o dospívání, protože...
mě to baví a ptám se

8. Na internetu nebo v literatuře čerpám informace

9. Můžeš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obrátit na rodiče? Ano / ne.

10. Chceš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obracet na rodiče? Ano / ne.

11. Pokud ano, tak na rodiče se obrácíš, protože.... (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) mají zkušenosti a vědomosti.

B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady.

C) mají mou důvěru.

D) záleží jim na mě.

E) jiné (doplň).....

12. Pokud ne, tak na rodiče se neobracíš, protože.... (zakroužkuj jednu nebo více možností)

A) stejně mě nevyслуchou, nemají čas nebo nejsou ochotní si ho udělat.

B) nerozumi mi, nechápu jak se cítím, mají jiné názory.

C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to.

D) stydím se před nimi.

E) jiné (doplň).....

13. Nabízejí ti tvoji rodiče sami možnost poradit se o otázkách dospívání? Odpověď na

tvoje otázky?

Velmi často 1 2 3 4 5 vůbec nikdy

14. Tuto rodičovskou aktivitu/pasivitu hodnotím

Velmi pozitivně, vyhovuje mi to 1 2 3 4 5 negativně, rád bych to dělal/a jinak

15. Největší důvěru, co se týká pravdivosti a objektivnosti informací mám k

A) odborné literatuře, knihám, časopisům

B) internetu

C) kamarádům

D) rodičům

E) odborníkům

URČITĚ ZAPE PŘIJETĚ PŘEDNÁŠKY O DOSPÍVÁNÍ
MĚ BAVÍ STE PROSTĚ SUPER.

Vážený respondente,
 dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku na téma „Komunikace dětí s rodiči o výchovných problémech a otázkách dospívání“, který je součástí mé bakalářské práce na Jihočeské univerzitě, Pedagogické fakultě.
 Dotazník má 15 otázek, jeho vyplnění trvá maximálně 15 minut a je zcela anonymní.
 Děkuji za spolupráci.

1. Jsem dívka - chlapec. (zakroužkuj)
 11 let
2. Je mi 12 let - 13 let - 14 let - 15 let (zakroužkuj)
3. Moji mamince je 41 let.
 Má dokončené základní - střední - vysokoškolské (vzdělání) (zakroužkuj)
 Měnu tatínkovi je 43 let.
 Má dokončené základní - střední - vysokoškolské (vzdělání) (zakroužkuj)
4. Zajímáš se o otázky související s obdobím dospívání nebo vstupem do dospělého života (samostatnost, rozpony s rodiči, sebevědomí, partnerství, pohlavní orgány a jejich funkce, erotika, mazlení, dotyky, těhotenství, ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi, antikoncepce)? (Ano) - ne (zakroužkuj)
5. Jak moc si myslíš, že je důležité vědět o těchto změnách, které tě v životě čekají?
 Moc důležité 1 2 3 4 5 vůbec to není důležité
6. Kde se o dospívání nejčastěji dovídáš? (zakroužkuj jednu nebo více možností)
 (A) Od spolužáků a kamarádů, vrstevníků,
 (B) z internetu, časopisů, literatury,
 (C) od rodičů, dalších příbuzných,
 (D) od učitelů nebo jiných dospělých.
7. Se spolužáky nebo kamarády se bavím o dospívání, protože: *na poč. se mám a hlavně s příj. přáteli. Ak. fotovank. se toho*
8. Na internetu nebo v literatuře čerpám informace protože.....

9. Můžeš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obrátit na rodiče? (Ano) - ne.
10. Chceš se o otázkách nebo potížích s dospíváním obracet na rodiče? (Ano) - ne.
11. Pokud ano, tak na rodiče se obrácíš, protože.... (zakroužkuj jednu nebo více možností)
 (A) mají zkušenosti a vědomosti,
 (B) vždy mi dobře poradí, vědí si rady,
 (C) mají mou důvěru,
 (D) záleží jim na mě,
 E) jiné (doplň).....
12. Pokud ne, tak na rodiče se neobracíš, protože.... (zakroužkuj jednu nebo více možností)
 A) stejně mě nevyšlechnou, nemají čas nebo nejsou ochotni si ho udělat,
 B) nerozumí mi, nechápu jak se cítím, mají jiné názory,
 C) nezajímá je to, co prožívám, nestarají se o to,
 D) stydím se před nimi,
 E) jiné (doplň).....
13. Nabízejí ti tvoji rodiče sami možnosti poradit se o otázkách dospívání? Odpověď na tvoje otázky?
 Velmi často 1 2 3 4 5 vůbec nikdy
14. Tuto rodičovskou (aktivitu) pasivitu hodnotím
 Velmi pozitivně, vyhovuje mi to 1 2 3 4 5 negativně, rád bych to dělal/a jinak
15. Největší důvěru, co se týká pravdivosti a objektivnosti informací mám k
 A) odborné literatuře, knihám, časopisům
 B) internetu
 C) kamarádům
 (D) rodičům
 E) odborníkům

Bylo to svými super
 mám vás ráda.
 Ps: Jste strašně hodní a umíte to vysvětlit

